

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

DIEGHIEGAIDOLU

ديغيجادو

Հրատարակութիւն Գահիրէի ՀԲԸՄ-ի

نشرة جمعية القاهرة الخيرية الأرمنية العامة

ԴԵՌ ՔԱՆԻ՛ ԱՆԳԱՄ ՊԻՏԻ ԿՈՐՄՆՑՆԵՆՔ ԵՒ ՎԵՐՍԿՍԻՆՔ ...

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Խմբագրական մտորումներ	1
	ՀԲԸՄԻ 91-րդ ընդհանուր ժողովը	3
ԽՄԲԱԳԻՐ Մարուշ Երամեան	ՀԲԸՄը կը կարեւորէ	5
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԱՍՏՈՒ Տոքթ. Վիգեն Ճիգմեճեան	Միամեայ Տեղեկագիր	6
	«Ընդդիմախօսութիւն Վարդանի եւ Վասակի»	7
ՍՐԲԱԳՐԻՉ ՎԵՐՍՏՈՒԳԻՉ Անայիս Ճիգմեճեան	Հանդիպում Դամասկոսի Առաջնորդ Արմաշ Եպիսկոպոս Նալպանտեանի հետ	9
ԳԵՂԱՐՈՒԵՏԱԿԱՆ ՁԵՒԱԽՐՈՒՄ Շահէ Լուսարարեան	Օսմանեան Թուրքիոյ տասը մեղքերը	15
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Nubar Digital	Հանդիպում դոկտոր Արթո Պըլըքտանեանի հետ	17
	Միջինքը Գահիրեի ՀՄԸՄ ՆՈՒՊԱՐԻ մէջ	21
	115 ամեակի առջանց տօնակատարութիւն	22
Գահիրեի ՀԲԸՄ-ի լուրերուն հետեւեցէք www.agbuegypt.com կայքէջով:	Սովետ Միութեան Յաղթանակը Եգիպտացի Ծաղրանկարիչներու Աչքով	24
Ծանօթացէք «Հայաստան եւ Հայերը Արաբական Սամուլին մէջ. 1876-1923» հաւաքածոյի նկրթերուն www.arminmedia.com կայքէջով:	«Արեգ»ի նոր թիւը	25
	Դոկտոր Նուպար Աֆեճեան	26
	«Քուլիս» եւ Յակոբ Այվազ	27
	Դոկտոր Վարդան Գրիգորեանի Շիջումը	29
	Տոքթոր Նաուալ Ալ Սաատաուի	30
«Տեղեկատու»ի յօդուածա- գիրներուն արտայայտած կարծիքները անպայման- օրէն չեն ներկայացներ Գահիրեի ՀԲԸՄի պաշտո- նական տեսակետները:	Ծնօտը եւ Պարոն Պապիկեան Սօսի Ներքտեան-Յակոբեան	33
	Ոսկեայ Շքերթը	35
	Հայկական Երաժշտութեան Թանգարան	36
	Կարճ լուրեր	38
Թիւ 99 Նոր Շրջան ԱՊՐԻԼ 2021	Անդամական	40

Խմբագրական Մտորումներ

Արցախեան վերջին պատերազմին ստեղծած բարկութենէն, ցաւն եւ անզօրութենէն ետք, այսօր բոլորս՝ Հայաստանի թէ ի սփիւռս աշխարհի, կը կենանք անորոշութեան մը առջեւ, որ շատ աւելի կը խոցէ մեզ, քան բարկութիւնը, ցաւն ու անզօրութիւնը միասնաբար: Ոչ միայն կը խոցէ, այլ կը շարժէ մեր գոյութեան հիմերը, որոնք դարերու ընթացքին, պատմութեան էջերէն դատելով, յաճախ ենթարկուած են նման շարժերու: Սակայն, կը դատէ այսօրուան հայը, այն օրերուն չկային այսօրուան կարելիութիւնները, որոնք, կը թուի թէ, փոքր երկիրներու պարագային առաւելութիւն ըլլալէ աւելի, թերութեան նման կը տկարացնեն մեզ:

Կը շարունակուին նաեւ վէճերը Երեւանի փողոցներուն մէջ եւ համացանցային կայքէջերուն վրայ, թէ ո՛վ կամ որո՞նք էին յանցաւորները Արցախի պարտութեան, թէ ո՛ր խմբաւորումը կամ խմբաւորումները պէտք է երկրին գլուխը անցնին, թէ ինչպիսի՛ պատիժ պէտք է սահմանել յանցաւորներուն ... մինչ, այդ ընթացքին, մեր երկիրը կրնայ թաւալգլոր իյնալ ոչ միայն տնտեսական անկումի մը, այլ թակարդին մէջ թշնամիին, որ տիւ ու գիշեր անխոնջ կերպով կը զօրացնէ իր դիրքերը թէ՛ միջազգային քաղաքականութեան կրկեսին մէջ, թէ՛ հայրենի մեր տարածքներուն վրայ:

Կար ժամանակ, երբ թագաւորին, իշխանին կամ տուեալ պահու ղեկավարին տկարութեան պարագային, կրօնական պետն էր որ ձեռք կ'առնէր երկրին ղեկավարութիւնը: Այսօր սակայն բաժան-բաժան եղած ժողովուրդը դժբախտաբար չի տեսներ ա՛յն ղեկավարը, կրօնական թէ քաղաքական, որուն սիրայօժար ուզէր հետեւիլ: Այս ընթացքով դէպի ո՞ր կ'երթանք ... Ասիկա հարցում մըն է, որ ընդհանուր տակնուվրայութեան եւ ժխտին մէջ չի լսուիր կամ կ'անտեսուի:

* * *

Կրկին Ապրիլ է. հազիւ սկսեր էինք

մոռնալ սուգը եւ մտածել գալիք հարիւրամեակի ծրագիրներուն մասին – որոնք տակաւին կեանք չառին մեր ընդհանրական կեանքին մէջ եւ այդ կեանքին համար – նոր ցաւեր եկան եւ նոր վախեր, որովհետեւ մենք տարուած ենք մեր ներքին մանր հարցերով, մանր՝ հայրենիքին գլխուն կախուած վտանգին համեմատ:

Ամէն տեղ սփիւռքի տարածքին, իոն ուր հայերու նոյնիսկ փոքրաթիւ համախմբում մը կայ, յիշատակի երեկոներ եւ մոմավառութիւն տեղի կ'ունենան: Այս տարին սակայն տարբեր եղաւ գաղութներուն համար, պսակաճեւ ժահիրն առկայութեան: Ուրախ ենք որ Ապրիլ 24-ին Ծիծեռնակաբերդը ընդունեց հայորդիներն ու անոնց ծաղիկներուն հետ յարգանքի խոնարհումը նաեւ նորօրեայ զոհերուն:

* * *

115 ամեակն է մեր փառապանծ միութեան, որ հիմնադրուած էր մեծ տեսլական ունեցող մարդոց կողմէ, որոնք իրենց փոքր ազգին համար մեծ երազներ ունէին եւ այդ երազները կ'իրագործէին օգտուելով այլ ազգերու նախկին փորձառութիւններէն:

Այս մեծ ու երկարակեաց միութիւնը զօրավիգ կանգնեցաւ ոչ միայն Արեւմտահայաստանի հայութեան, իր ամենէն ծանր օրերուն, այլ աւելի վերջը, երբ Հայաստան պէտք ունեցաւ, իր ամբողջ կարելին ըրաւ օգնելու անոր, շինարարութիւններով շէնցնելու ամայութիւնը կամ վերանորոգելու քանդուածը:

21-րդ դարու սեմին Միութիւնը կրցաւ քայլ պահել ժամանակին հետ, օգտուիլ գիտութեան ընձեռած բոլոր կարելիութիւններէն եւ իր շուրջ հաւաքել երիտասարդութիւնը, որուն հզօր ներուժը կը ծառայեցնէ մեր ազգին բարօրութեան, հայրենիքի մէջ թէ անկէ դուրս:

Այսօր սակայն, այս դժուարին ժամանակներուն մէջ, ինչպէս բոլորը, միութիւնս եւս կը դիմագրաւէ դժուարութիւն-

ներ, որոնք բարեբախտաբար եթէ նիւթական չեն, սակայն էութենական են, ինչպէս օրինակ լեզուի հարցը:

* * *

Համաճարակը կը շարունակուի, տարբեր երկիրներու մէջ, տարբեր ուժգնութիւններով:

Կը շարունակուին նաեւ վէճերը անոր պատուաստին եւ պատուաստի տեսակներուն շուրջ, առանց որ մէկը կամ միւրը առաւելութիւն արձանագրէ: Կ'ըսուի թէ 17 տեսակ պատուաստներ կան, բոլորն ալ փորձարկումի հանգրուանին տակաւին. ա՛յս է պատճառը, որ կարծիքները բազմազան են եւ այս բազմազանութիւնը մտահոգութիւն կը պատճառէ ժողովուրդին, որ չի կրնար ընտրութեան որոշում կայացնել:

Այս առիթով յաճախ լսուեցաւ անունը Նուպար Աֆէեանի, որուն կեանքին մանրամասնութիւնները քիչեր գիտեն: Կը ներկայացնենք ինչ որ կարելի եղաւ քաղել իր մասին:

«Տեղեկատու»ի այս համարին մէջ բացառաբար ունինք երկու հանդիպումներ, մէկը հիւրաբար քաղաքս գտնուող Դամասկոսի թեմին բարեջան Առաջնորդ Տ. Արմաշ Սրբազան Նալպանտեանի, իսկ երկրորդը՝ եգիպտահայ երիտասարդ եգիպտաբան դոկտոր Արթօ Պըլըքտանեանի հետ:

Եգիպտահայութիւնը, որ հինէն ի վեր եղած է ռահվիրայ մը գիրքերու հրատարակութեան – պէտք չէ մոռնալ, որ Եա-

գուպ Արթինի նման քաղաքական կարկառուն դէմք մը, թէկուզ ֆրանսերէնով, գիրքեր հրատարակած է – անգամ մը եւս կը հարստացնէ հրատարակութիւններու ցանկը նոր լոյս տեսած գիրքով մը, Դերենիկ Աբեղայ Սահակեանի աշխատասիրութեամբ:

Եգիպտահայութիւնը կարծես արդէն վարժուած է ապրիլ համաճարակին հետ եւ կը փորձէ վերագտնել իր կորսնցուցած առօրեան: Այսպէս՝ Գահիրէի մայր տաճարին՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի մէջ տեղի ունեցան Արեւագալի, ապա Սուրբ Յարութեան շաբթուան արարողութիւններն ու պատարագը, իսկ Կոկանեան սրահը, երկար ատեն փակ մնալէ ետք, կը բանայ իր դռները վերանորոգ աղուորութեամբ եւ հիւրընկալ գիրկով:

Ակումբները նոր եռանդով կը տօնեն Միջինքը եւ կը պատրաստուին Ծաղկազարդին ու Զատիկին, պազարներու ծրագիրներով:

Վերջին պահուն իմացանք, որ համաճարակին սաստկանալուն հետ, ակումբները կը դիմեն զգուշական խիստ միջոցներու եւ կը սահմանափակեն իրենց գործունէութիւնը:

Եռամսեակը իր աւարտը կը գտնէ խառն դէպքերով եւ ապրումներով:

Սուրբ Յարութեան տօնը թող մեր հայրենիքին, մեր ազգին եւ մեզմէ իւրաքանչիւրին կեանքը լեցնէ վերանորոգ եռանդով, ոգիով եւ առողջութեամբ:

Ճաշարանին Մէջ

Յաճախորդը ճաշացուցակը կը քննէ:

-Կարսօն:

-Հրամեցէ՛ք, Պարոն:

-Ինձի պնակ մը ուղղագրական սխալներ բերէ՛ք:

-Բայց ատոնցմէ չունինք,- կ'ըսէ կարսօնը զարմացած:

-Չունի՞ք. հապա ինչո՞ւ ճաշացուցակին վրայ այսքան շատ դրեր էք անոնցմէ:

ՀԲԸՄԻ 91-րդ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎՐ

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի 91-րդ ընդհանուր ժողովը, համաշխարհային համավարակին պատճառով, տեղի ունեցաւ առցանց դրութեամբ:

27 Փետրուար 2021-ին, իր աւելի քան մէկդարեայ պատմութեան ընթացքին առաջին անգամ ըլլալով, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Երկամեայ Ընդհանուր ժողովը, խախտելով աւանդութիւնը, աշխատանքները կազմակերպեց ամբողջովին առցանց դրութեամբ: Նկատի ունենալով շարունակուող համավարակը, որ արդէն թեւակոխած է իր երկրորդ տարին եւ տակաւին կը շարունակէ թէժ օճախներու ձեւով պահպանուիլ ամբողջ աշխարհի տարածքին, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Կեդրոնական Վարչական Ժողովը յօժարեցաւ օգտուիլ առցանց դրութեան ճարտարարուեստներու ընձեռած կարելիութիւններէն՝ հեռավար ձեւով միաւորելու աշխարհատարած իր անդամակցութիւնը: Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Հայկական Համացանցային Համալսարանին ընձեռած կարելիութեանց շնորհիւ, 32 երկիրներէ հարիւրաւոր մասնակիցներ կրցան միանալ Zoom-ի միջոցով՝ անգլերէնէ հայերէն, ֆրանսերէն եւ սպաներէն համաժամանակեայ թարգմանութեամբ:

«Անցեալ տարի պսակաձեւ ժաիրի բռնկումէն ի վեր Հ.Բ.Ը. Միութիւնը առցանց դրութեամբ կրցաւ ճկունութիւն եւ հնարամտութիւն ցոյց տալ: Այդ առնչէն ի վեր մեզի համար պարզ դարձաւ, որ ոչ միայն կրնանք շարունակել մեր առաքելութիւնը, այլ նաեւ աւելի քան երբեք ընդարձակել մեր հասու ըլլալը գաղութներու աւելի մեծ զանգուածներուն, որոնց կը ծառայենք», ըսաւ Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամ եւ Ատենադպիր Սարգիս Ճէպէճեան, որ կը վարէր Ընդհանուր ժողովը: Ողջոյնի խօսքերէ ետք, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Երկրորդ Ամենայն

Հայոց Կաթողիկոսը տուաւ իր Օրհնութեան Խօսքը՝ Ընդհանուր ժողովին մաղթելով յաջող եւ արդիւնաւոր ընթացք, ինչպէս նաեւ շեշտեց Հ.Բ.Ը.Մ.-ի կարեւոր դերը հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ:

Ինչպէս միշտ, պաշտօնական օրակարգը կ'ընդգրկէր 2018-2019 տարեշրջանի ընդհանուր նիստական տեղեկագրութիւնը, զոր ներկայացուց Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Կեդրոնական Վարչական Ժողովի Գանձապահ Նազարէթ Ֆրսթըքճեան, իսկ նոյն տարեշրջանի բարոյական տեղեկագիրը՝ Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամ եւ Փոխ-ատենադպիր Արտա Յարութիւնեան: Կրթութեան ասպարէզին մէջ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի կատարած աշխատանքը, մանաւանդ Հայկական Համացանցային Համալսարանի հսկայական ներդրումը հայ կրթութեան մէջ, հիմնադրումէն ի վեր անցնող տասը տարիներու ընթացքին, ներկայացուց Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամ Լենա Սարգիսեան: Կարճ հարց ու պատասխանին յաջորդեց քննարկում հարցերու շուրջ, որոնք նախքան ժողովը ներկայացուած էին անդամներուն կողմէ: Գովասանքի խօսքեր ըսուեցան Հ.Բ.Ը.Մ.-ի երեք խումբերու հասցէին, որոնց մասին Միութեանս նախագահ Տիար Պերճ Սեդրակեան հպարտութեամբ խօսեցաւ, վեր առնելով ժամանակի եւ փորձառութեան անոնց աներեւակայելի զոհողութիւնը 2020-ի ճակատագրական պահերուն: Այդ խումբերուն մէջ էին Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Լիբանանի Շրջանակային Յանձնաժողովը եւ անոր Ատենապետ Ժէրար Թիւֆէնքճեանը եւ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի լիբանանեան ամբողջ կառոյցը, որոնք անգամ մը եւս գնահատուեցան իրենց քաղաքացիական ներգրաւուածութեան համար լիբանանեան կեանքէն ներս, անցեալ տարուան Օգոստոս 4-ի Պէյրութի նաւա-

հանգիստին մէջ տեղի ունեցած պայթումէն ետք: Նախագահ Սեդրակեան շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի աշխարհատարած մասնաճիւղերու սկաւառներուն, իրենց քրտնաջան աշխատանքին եւ ցոյց տուած համայնքային ծառայասիրական ոգիին համար, աներեւակայելիօրէն դժնդակ ժամանակներուն, երկրէն ներս թէ աշխարհի տարածքին:

«Մենք երջանիկ ենք, որ անոնք կը կրեն Հ.Բ.Ը.Մ.-ի կրօքանշանը եւ մեզ այդքան լաւ ձեւով կը ներկայացնեն», նկատեց Սեդրակեան, որ ինք նոյնպէս անցեալին սկաւառական շարժման առաջնորդ եւ ղեկավար եղած է: Վերջապէս, յատուկ յիշատակութեան արժանացան Հ.Բ.Ը.Մ.-ի երիտասարդ Արհեստավարներու խումբերը, որոնք համաճարակի բռնկումին ընթացքին դրսեւորեցին առաջնորդութիւն ստանձնելու իրենց կարողութիւնը, նախայարձակ կերպով գտնելով հաղորդակցութեան մէջ մնալու միջոցներ, ինչպէս նաեւ ապահովելով աշխատաժողովներ, կարելոր հարցերու շուրջ միտքերու փոխանակութիւն կատարելու համար: Իր պաշտօնական երկամեայ ուղերձին մէջ նախագահ Սեդրակեան անկեղծօրէն ընդունեց, որ Հ.Բ.Ը. Միութեան տպաւորիչ յաջողութիւնները եւ նուաճումները 2018-2019 տարեշրջանին դժբախտաբար շուտով ստուերի տակ պիտի մնային 2020-ին տեղի ունեցած տագնապներուն պատճառով: Ան ընդունեց, որ այս աղէտները անհրաժեշտ դարձուցին առաջնահերթութիւններու լուրջ փոփոխութիւններ դէպի հրատապ մարդասիրական օգնութիւն, ասպարէզ մը, որուն մէջ Հ.Բ.Ը. Միութիւնը շատոնց փայլած է իր տպաւորիչ եւ վստահելի հեղինակութեամբ: Նախագահ Պերճ Սեդրակեան առիթը օգտագործեց մասնակիցներուն յիշեցնելու հայ ժողովուրդի պատմութեան բազմաթիւ շրջադարձային հանգրուանները, ուր Հ.Բ.Ը.Մ.-ը կենսական դերակատարութիւն ունեցած է հայկական պետականութեան կերտումին մէջ, սկսելով Հ.Բ.Ը.Մ.-ի հեռատես հիմնադիր Նախագահ Պօղոս Նուպարի կարելոր գործունէութենէն, 20-րդ դարու նախաշնմին Համիտեան Թուրքիոյ աղքատացած եւ ճնշուած հայկական համայնքներու կրթութեան, ինչպէս նաեւ դէպի նորաստեղծ Խորհրդային Հայաստան հայութեան ներգաղթի կազմակերպման միջոցով: Ան վկայակոչեց իր նախորդներուն կողմէ առնուած կարելորագոյն որոշումները, ինչպէս օրինակ՝ Ալեք Մանուկեանի կոչը սատարելու Սուրբ Էջմիածնին որպէս Հայ Եկեղեցւոյ կեդրոն եւ Լուիզ Սիմոնի ճիգերը ուղղուած Հայաստանի Ամերիկեան Համալսարանի հիմնադրութեան, 1991-ին, Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան նուաճումէն կարճ ժամանակ ետք: Տեղեակ ըլլալով ներկաներու անմիջական մտահոգութիւններուն, նախագահ Սեդրակեան ընդհանուր գիծերով ներկայացուց, թէ ի՞նչ կը նախատեսէ Հ.Բ.Ը. Միութիւնը Հայաստանի հետագայ յառաջընթացին ուղղութեամբ:

«Հ.Բ.Ը.Մ.-ի ղեկավարութիւնը, մեկնելով մեր ազգին առջեւ ծառացած վտանգներու մասին լուրջ մտահոգութիւններէն, միաւորուելու կոչ ըրած է համայն հայ ժողովուրդին, որպէսզի բոլորը իրենց փորձառութիւնը, ներգրաւուածութիւնը եւ անկոտրում կամքը ներդնեն, կառուցելու ապագան, անցեալ տարուան իրադարձութիւններէն յետոյ», ըսաւ ան: Նախագահ Սեդրակեան իր խօսքը եզրափակեց գալիք տարիներու լաւատեսական, բայց նաեւ զուսպ տեսլականով մը: «Մենք վստահ ենք, որ Հ.Բ.Ը.Մ.-ը կրնայ համահայկական առումով կարելոր դեր խաղալ մեր ազգին առանցքը ամրապնդելու առաքելութեան մէջ, իր հայրենիքով եւ Սփիւռքով: Ատոր համար ձեզմէ կը պահանջուի իրաքանչիւրիդ եւ բոլորին մասնակցութիւնը, քանի որ միայն միասնաբար կրնանք հասնիլ ազգային բարգաւաճման եւ կայունութեան, զոր խորապէս կը ցանկանք տեսնել»:

Նախագահ Սեդրակեանի ամբողջական ելոյթը, ինչպէս նաեւ Ընդհանուր ժողովին կողմէ ընդունուած որոշումները կրնաք տեսնել www.agbu.org կայքէջին վրայ, իսկ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար կրնաք այցելել www.agbu.org կայքէջը:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊԱՅՏԸՆԻ ԿՈՂՄԷ

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱԶՄԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Որպես աշխարհի մեծագույն շահոյթ չհետապնդող հայկական կազմակերպություն, որ մեր ժողովուրդին ծառայելու 115-ամյա պատմություն ունի, ՀՀՀՄ-ը վաղուց կը գիտակցի Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներուն կողմէ 1915 թուականի Հայոց ցեղասպանութեան աներկբայ ճանաչման կարեւորութիւնը: Ամերիկայի նախագահներուն կողմէ անտեսուած բազմաթիւ հնարաւորութիւններէ ետք, երէկ, ի վերջոյ յստակ դիրքորոշում մը դրսեւորուեցաւ, Նախագահ Պայտընի յայտարարութեան մէջ տեղ գտած բառերով:

Օսմանեան Թուրքիոյ կառավարութեան կողմէ 1.5 միլիոն անմեղ հայերու սպանութիւնը **ցեղասպանութիւն** կոչելով, Նախագահ Պայտըն յստակ ուղերձ յղեց այն իմաստով, որ ճշմարտութիւնը ի վերջոյ կը յաղթէ համաձայնութեան այն մարդոց, որոնք յանցանք գործած են մարդկութեան դէմ եւ կը փորձեն թաղել արդարութիւնը, հակառակ փաստագրուած անհերքելի ապացոյցներուն: ՀՀՀՄի նախագահ տիար Պերճ Սեդրակեան անդրադարձաւ վաղեմութիւն չունեցող մարդկային ընդհանուր իրաւունքներն ու սկզբունքները անցողիկ աշխարհաքաղաքական նկատառումներէ եւ շահերէ վեր դասելու Նախագահ Պայտընի որոշման:

«Այսօր, մէկ բառով վերստին գծուեցաւ սահմանը պատմական ճշմարտութեան եւ կեղծ պատմութիւններու միջեւ, որոնք տասնամեակներ շարունակ կասկածի եւ խառնաշփոթութեան սերմեր նետած են համաշխարհային լրատուամիջոցներուն, գիտական շրջանակներուն եւ դիւանագիտական ոլորտին մէջ: Ասիկա մեծ վնաս հասցուցած է հոգեկան աշխարհին ցեղասպանութիւնը վերապրածներուն եւ անոնց ժառանգորդներուն, որոնց վերքերը չեն սպիանար, Թուրքիոյ կառավարութեան լաւ մշակուած ու համակարգուած խաբէութեան պատճառով: Պատմական վերաքննութեան փորձերն ու ցեղասպանութեան ժխտման գործունէութիւնը, միացած Միա-

ցեալ Նահանգներուն շահերուն դէմ պատասխան-քայլեր ձեռնարկելու սպառնալիքներուն, հիմա արդէն արժեզրկուեցան Ամերիկայի իշխանութեան եւ ազդեցութեան ամենաբարձր մակարդակով»:

Սեդրակեան նշեց, որ Նախագահ Պայտընի յայտարարութիւնը «քայլ յառաջ» է հայոց հարցը յառաջ մղելու ուղղութեամբ, ոչ միայն Թուրքիոյ կողմէ գործադրուած անցեալին, այլ եւ ներկայի անարդարութիւններուն համար:

«Անցյալ տարի մեզի ողբերգականօրէն իշեցուցին հայ ժողովուրդին հանդէպ Թուրքիոյ շարունակուող թշնամական վերաբերմունքը: Հանդիսանալով 2020 թուականի Արցախեան պատերազմի հիմնական դերակատարն ու ծածուկ նախայարձակը, որպէս Ատրպէյճանի դաշնակից, Թուրքիան բացայայտեց հայերն ու հայ մշակոյթը պատմական հողերէն արմատախիլ ընելու իր անբարոյ մտադրութիւնները, ճիշդ այնպէս, ինչպէս 106 տարի առաջ, 20-րդ դարու առաջին ցեղասպանութեան ժամանակ»:

Սեդրակեան նշեց նաեւ՝ «Եւ թող ԱՄ Նահանգներուն կողմէ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը օրինակ ծառայէ բոլոր անոնց, որոնք կը տառապին անողոք արդարութենէն խուսափող կեղեքիչներու ձեռքերով. ճշմարտութիւնը ի վերջոյ երեւան կու գայ, որքան ալ անոր համար տարուած պայքարը դժուար եւ երկարատեւ ըլլայ: Մենք ասիկա կը համարենք ոչ միայն պատմական փաստի երկար սպասուած ճանաչում, այլ եւ աւելի ազնիւ քայլ եւ ապագայի կերտման հիմք, քանի որ արդարութիւնը բոլոր հաշտութիւններուն հիմքերու հիմքն է: Մենք կը շարունակենք յուսալ, որ այս քայլով ճամբայ կը հարթուի տարածաշրջանին խաղաղութեան եւ բարգաւաճման համար»:

Միացեալ Նահանգներու Սպիտակ տան յայտարարութիւնը ամբողջութեամբ տեսնել հետեւեալ յղումով.

<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/04/24/statement-by-president-joe-biden-on-armenian-remembrance-day>

ՄԻԱՄԵԱՅ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՀԲԸՄԻ Գահիրէի Մասնաճիւղի 2020 տարուան

Չորեքշաբթի, 14 Ապրիլ 2021-ի երեկոյեան ՀԲԸՄ ՆՈՒՊԱՐԻ պարտէզին մէջ տեղի ունեցաւ ՀԲԸՄԻ Գահիրէի մասնաճիւղին Ընդհանուր Ժողովը, ներկայացնելու եւ վաւերացնելու համար 2019-ի եւ 2020-ի բարոյական եւ նիւթական գործունէութեանց տեղեկագրերը, ինչպէս նաեւ ընդհանուր Ժողովին հաւանութիւնը առնելու 2021-ի նախահաշիւ պիւտճէին համար:

Ատենապետ տոքթ. Վիգէն Ճիգմէճեան բացումը կատարելէ ետք, գանձապահ տիար Գեորգ Աւանեան կարդաց պիւտճէի տեղեկագիրն ու ընթացիկ տարուան ծրագիրը, որմէ ետք ատենադպիր տիար Մարտիկ Պալանեան կարդաց միութեանս բարոյական տեղեկագիրը, որուն գլխաւոր կէտերը կը նշենք.

-2020-ին Գահիրէի ՀԲԸՄԻ Չագըր հիմնադրամը, իր ծրագիրներուն իրագործման համար ծախսած է 1,869,658.45 ե.ո.:

-419 հազար 502.70 ե.ո. ծախսուած է մշակութային ծրագրերու, ինչպէս «Արեգ» արաբերէն պարբերականին, «Տեղեկատու» պաշտօնաթերթին, գիրքերու հրատարակման, Եգիպտոսի ՀԲԸՄԻ կայքէջին, «Ծիածան» ման-

կական երգչախումբին, «Աղաթօն» գրադարանին, հրաւիրուած բանախօսներու եւ ձեռնարկներու համար: Այս գումարը կ'ընդգրկէ նաեւ կարելի ծրագրերու պատուագիները եւ թոշակները, ինչպէս «Հայաստան եւ հայերը Եգիպտական մամուլին մէջ» հրատարակչական ծաւալուն ծրագիրը, այլ հրատարակութեանց եւ յօդուածներու գրութեանց ծախքերը եւ մասնաւոր յատկացումներ այն մասնագէտներուն, որոնք ի նպաստ հայութեան ուսումնասիրութիւններ կը կատարեն:

2020-ին 536 հազար 432 ե.ո. ծախսուած է 72 կարօտեալ անհատներու ընկերային օժանդակութեան եւ դարմանումին համար:

170 հազար 857 ե.ո. ծախսուած է ուսանողներու որպէս կրթական օժանդակութիւն:

449 հազար 713 ե.ո. բժշկական խնամքի (Medicare) ծրագրին:

25,000 ե. ո. հանգստեան կոչուած հայերէնի ուսուցիչներուն:

Ապա 2021-ի նախահաշիւ պիւտճէն ներկայացուեցաւ եւ վաւերացուեցաւ ընդհանուր Ժողովին կողմէ:

Ժողովի աւարտին տեղի ունեցաւ պատշաճ հիւրասիրութիւն:

«ԸՆԴԴԻՄԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՎԱՐԴԱՆԻ ԵՒ ՎԱՍԱԿԻ»

Մեզի, հայերուս համար երկու կարեւոր տօնախմբություններ կան, որոնք կը միաւորեն մեզ, անկախ մեր դաւանանքէն կամ պատկանելիութենէն՝ Վարդանանցն ու Ապրիլ 24-ը. երկուքն ալ բարոյական յաղթանակի յիշատակներ, որովհետեւ հակառակ թշնամիին մեր ֆիզիքական բնաջնջումի նպատակներուն, այսօր կը շարունակենք ապրիլ, ամբողջ աշխարհին ներկայանալով որպէս աշխատասէր, ազնիւ եւ խաղաղասէր ժողովուրդ: Այս է պատճառը, որ Վարդանանց յիշատակի օրը, որ կու գայ Մեծ Պահքի սկիզբէն առաջ, կը տօնուի յատուկ շուքով:

Այս տարի եւս, հակառակ պսակածեւ ժահրի պարտադրած իրավիճակին, Վարդանանցը տօնախմբուեցաւ ... գիրքի մը շնորհանդէսով, կարծէք անգամ մը եւս հաստատելու գիրքին ունեցած արժէքը հայերուս համար:

Վարդանանց տօնակատարութեան օրը՝ 11 Փետրուար 2021-ին, Հելիոպոլսոյ Պըլըքտանեան սրահէն ներս տեղի ունեցաւ ներկայացում-շնորհանդէսը նոր լոյս տեսած գիրքի մը՝ «Ընդդիմախօսութիւն Վարդանի եւ Վասակի», հեղինակութեամբ Սարգիս Գնունիի եւ աշխատասիրութեամբ Դերենիկ Աբեղայ Սահակեանի:

Պ ս ա կ ա ձ եւ ժահրի պարտադրած սահմանափակումներուն պատճառով սրահին մէկ երրորդը միայն լեցուն էր, սակայն ներկա-

ները եկած էին հետաքրքրութեամբ եւ մեծ ուշադրութեամբ հետեւեցան Դերենիկ Աբեղայի դասախօսութեան, այս գիրքին էութեան եւ զայն կրկին հրատարակելու պատճառներուն մասին:

Գեղարուեստական գրականութեան պատկանող այս գիրքին երրորդ հրատարակութիւնը կարելի է համարել ներկայ հատորը, որովհետեւ նախ լոյս տեսած է 1880 թուականին, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի «Արարատ» ամ-

սագրին մէջ, որուն խմբագիրը այդ օրերուն նոյն ինքն հեղինակը՝ Սարգիս Գնունին էր, որ աւելի ուշ առանձին գիրքով լոյսին բերած է զայն, 1881-ին:

Այս երրորդ հրատարակութիւնը կարելի է ձեւով մը քննական կոչել, որովհետեւ Դերենիկ Աբեղան բաղդատութիւններ ըրած է ամսագրային եւ գիրքին առաջին հրատարակութիւններուն միջեւ, յաւելումներով ամբողջացուցած եւ ամբողջ գիրքին ծանօթագրութիւնները գրած է:

Երկու գործեր ընդգրկուած են այս հատորին մէջ՝ «Ընդդիմախօսութիւն Վարդանի եւ Վասակի» եւ «Ողբերգութիւն Ս. Վարդանանց Զօրավարաց»: Երկու գործերն ալ գեղարուեստական գրականութեան մաս կը կազմեն, առաջինը գրուած երկխօսութեան, իսկ երկրորդը՝ թատրերգութեան ձեւով:

Ասոնցմէ զատ հատորը ունի Ներածութիւն, հեղինակին՝ Սարգիս Գնունիի կենսագրութիւնը, երկու յաւելուածական բաժիններ՝ Ա եւ

Բ եւ ծանօթագրութիւններու լայն բաժին մը:

Պէտք է նշել, թէ որպէս գեղարուեստական իր եւս, այս գիրքը ակնահաճոյ է իր ձեւաւորումով, ընդգրկած նկարներով եւ հայկական զարդանախշերով:

Այս գեղանկարները կը հարստացնեն հատորը եւ կը հաստատեն թէ որքան էական է Աւարայրի ճակատամարտը հայերու՝ որքան գրագէտներուն, նոյնքան եւ արուեստագէտներուն համար:

Յատուկ ուշադրութեան արժանի են Դերենիկ Աբեղային կատարած ծանօթագրութիւնները, որոնք կը պարզաբանեն տեղանուններ, անձնանուններ եւ դէպքեր՝ թերեւս անծանօթ, ընթերցողին համար:

Այլ հետաքրքրական մտածում մըն է Ներածութենէն առաջ իսկ տեղադրումը «Դասական ընթերցանութեան կանոններ»ուն, որոնք կը բացայայտեն, մանաւանդ արեւելահայ ընթերցողին համար, կարգ մը կանոններ, ինչպէս.

«Բառասկզբում գրուող «յ» տառը կարդալ հ, Յիսուս-Հիսուս.

Բառավերջում գրուող «յ» տառը չի կարդացում, բացառութեամբ միավանկ բառերի (Նոյ, խոյ, ճայ, վայ, բայ) օր. Աս-

տուծոյ-Աստուծո»:

Այս կանոններուն ամփոփ տարբերակը գրուած է նաեւ այն էջանիշին վրայ, զոր կը ստանայ ընթերցողը գիրքին հետ:

Գիրքին առանցքը կը կազմէ ազգին եւ կրօնին միացումը, կապ մը, որ երբ տկարանայ, ազգը կը կենայ ջնջումի վիճի եզրին: Արդէն «Ընդդիմախօսութիւն»ի առաջին հատուածն իսկ լրիւ կը խտացնէ այս գաղափարը, Վարդանի կողմէ արտասանուած.

«Տէ՛ր մարգպան, մեր հայրենիքը՝ դիւցազունների օրրան Հայաստանը, իր որդիների անմիաբանութեամբ խմեց թշուառութեան դառը բաժակը, զրկուեց իր թագից եւ գահից ... Իր միակ յոյսն ու մխիթարութիւնը մնացել է մի յօդաւորիչ կապ՝ կրօնը, որ իբր մի ամուր հանգոյց, միշտ պիտի իր գրկի մէջ կապի հայրազուրկ որդիներին ...» (էջ 22):

Այս գիրքին հրատարակութիւնը կու գայ մեր հաւաքական կեանքին այն պահուն, երբ խիստ կարիք ունինք համախմբուելու ազգի գաղափարին եւ եկեղեցւոյ շուրջ եւ մեր ամբողջ ոյժերը միացնելու, որովհետեւ մեր ճամբան դժուար է եւ մեր երթը՝ ծանր, ինչպէս եղած է միշտ:

Տ. ԱՐՄԱՇ ԵՊՍ. ՆԱԼԴԱՆՏԵԱՆԻ ՀԵՏ

Մարտ ամսուան կեսերուն, կարճ այցելութեամբ մը քաղաքս կը գտնուէր դամասկահայ թեմին բարեջան Առաջնորդ Տ. Արմաշ Եպս. Նալպանտեան, որուն հետ «Տեղեկատու»-ն արագ հանդիպում մը ունեցաւ, ծանօթանալու համար Սրբազան Հօր, անոր աշխատանքներուն, Դամասկոսի թեմի կեանքին, դիմագրաւած դժուարութիւններուն եւ Գահիրէ իր այցելութեան պարզառոններուն:

Տեղեկատու - Բարի եկած էք, Սրբազան Հայր, եւ շնորհակալ ենք, որ ձեր գերզբաղ այս օրերուն պահ մը հանդիպելու եւ զրուցելու մեր փափաքը չմերժեցիք:

Գիտենք որ եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան օծակից էք մեր թեմի բարեջան Առաջնորդ Տ. Աշոտ Սրբազանին հետ: Կը խնդրեմ որ ներկայացնէք ձեր կեանքը մինչեւ Դամասկոսի առաջնորդութեան ստանձնումը:

Արմաշ Սրբազան – Հալէպ ծնած եմ եւ նախակրթութիւնս հոն ստացած: Ուսումի փափաքը զիս մղեց երթալու Էջմիածին, Գէորգեան Ճեմարան, ուր եօթը տարիներ՝ մէկ նախապատրաստական եւ վեց տարիներ ուսում առի: Յետոյ Գերմանիա մեկնեցայ ուսումս շարունակելու համար: Հոն ծանօթացայ հմուտ տիկինի մը, որ մասնագէտ էր քրիստոնէական եկեղեցիներու ծիսակարգին: Իր հետ աշխատեցայ երեք տարի եւ իրմէ ներշնչուած գրեցի աւարտաճառս, որուն նիւթն էր հայկական պատարագին կրած ազդեցութիւնները բիզանդական եւ յունական եկեղեցիներէն: 2004 թուականին էր, որ Դամասկոսի Առաջնորդ Գնէլ Եպս. Ճերեճեան վախճանեցաւ, որմէ ետք ես ընտրուեցայ եւ դարձայ թեմին Առաջնորդը:

Տ . Կրնա՞ք մանրամասնօրէն խօսիլ այն համագումարին մասին, որուն մասնակցելու համար ժամանած էք Գա-

հիրէ:

Արմաշ Սրբազան – Եկած եմ մասնակցելու համար Կրօններու եւ Մշակոյթներու Միջեւ Երկխօսութեան նուիրուած համագումարին, որ այս տարի 31-րդն էր եւ տեղի ունեցաւ երկու օրերու ընթացքին՝ Մարտ 14 եւ 15-ին: Ներկայ էին 35 երկիրներէ եկած 70 պատգամաւորներ, բոլորն ալ

կրօնական պետեր կամ նախարարներ: Համագումարը տեղի կ'ունենար Եգիպտոսի նախագահին հովանաւորութեամբ: Ընդհանրապէս խօսքեր ըսուեցան, բայց քննարկումներ տեղի չունեցան, որովհետեւ նման նիւթի մը շուրջ երկօրեայ համագումար մը շատ կարճ է, սպառելու համար բոլոր հարցերուն քննարկումը: Բոլոր ներկաներն ալ համաձայն էին, որ երկխօսութիւնը կարելի է, որովհետեւ այդ միջոցով է միայն որ կարելի պիտի ըլլայ հասնիլ փոխհասկացողութեան:

Տ. Մենք որպէս հայ քրիստոնէաներ, ի՞նչ կը բերենք նման համագումարներու, մեր մասնակցութեամբ:

Արմաշ Սրբազան – Նախ կը հաստատենք որ այստեղ ենք, կանք եւ երկրորդ, կը փորձենք իրենց բացատրել, որ մենք, որպէս քրիստոնէայ փոքրամասնութիւններ, համերաշխ կերպով ապրած ենք տարիներէ ի վեր իսլամական երկիրներու մէջ: Կը փորձենք բացատրել նաեւ, որ Արեւմուտքէն եկած փորձանքները քաղաքական կեցուածքի արդիւնք են եւ ոչ՝ կրօ-

նական:

Տ. Համագումարը արդիւնք տուա՞ւ, թէ՛ այլ համագումարներու նման ...

Արմաշ Սրբազան – Այո, որոշ չափով նման էր այլ համագումարներու, բայց վերջաւորութեան 31 յանձնարարութիւններով արձանագրութիւն մը յայտարարուեցաւ, կարելութիւնը նշելով երկխօսութեան եւ երկխօսութեան միջոցով անոնց գործադրութեան ապահովութեան եւ այլն: Կը նշանակէ որ գործնականի վերածելու համար այս համաժողովին իւրաքանչիւր մասնակից ի՞նք պէտք է ձեւեր գտնէ իր երկրին մէջ 31 յանձնարարութիւններ կամ որ توصيات ըսեն, գործադրելու:

Տ. Այս توصيات -ը որ կ'ըսեն եւ որ պէտք է գործադրեն, յանձնառո՞ւ են գործադրելու, թէ պարզապէս կու գան, մտիկ կ'ընեն եւ այդքան միայն: Օրինակ մեր, հայերու, մանաւանդ անոնց պարագային, որոնք կ'ապրին որպէս քրիստոնեայ փոքրամասնութիւններ իսլամական երկիրներու մէջ, կը կարծէ՞ք որ նման համագումարները օգտակար կ'ըլլան, թէ՛ միայն ներկայութիւն փաստել մըն է:

Արմաշ Սրբազան – Առաջին հերթին ներկայութիւն հաստատելն է, փաստելն է՝ որ մենք կանք, երկրորդ՝ անշուշտ մեզի համար ալ կարելոր է, տեսնելու թէ ի՞նչ կը մտածեն, ի՞նչ ուղղութեամբ կը շարժին իրենք: Անշուշտ իւրաքանչիւր մասնակից, իւրաքանչիւր երկիր պատրաստ է երկխօսութեան: Ասոր հետ մէկտեղ դիւանագիտական եւ քաղաքական շատ հարցեր կը խանգարեն, կը խոչընդոտեն երկխօսութիւնը կամ անոր կարելիութիւնը: Օրինակի համար ես շատ զարմացայ, որ Սուրիայէն, Լիբանանէն, Իրաքէն, Պարսկաստանէն, Թուրքիայէն Ատրպէյճանէն, ասոնք որ իսլամական երկիրներ են, պատգամաւորներ չկային:

Տ. Իրապէ՛ս զարմանալի է, մանաւանդ որ շատ հաւանաբար հրաւեր գացած էր այս երկիրներուն:

Արմաշ Սրբազան – Հաւանաբար Թուրքիա հրաւեր ստացած չէր քաղաքա-

կան պատճառներով. բայց միւսնե՞րը. կրնայ ըլլալ որ անոնք իրենք յարմար չեն տեսած գալ: Յանենայն դէպս իրականութիւնը այն է, որ այս երկիրները ներկայ չէին: Հետեւաբար այս յանձնառութիւնը կրնան չունենալ. իրենք կրնան միայն հետեւիլ այս համագումարին, համացանցին միջոցով:

Հետաքրքրական է, որ որոշ երկիրներու պատգամաւորներ իրենց խօսքին մէջ հետեւեալ գաղափարը արտայայտեցին՝ մեր վրայ կը յարձակին, մեր դէմ կը պատերազմին, ինչպէս եւմէնը Սէուտիէն ...

Տ. Այս հարցը կրօնական դիտանկիւնէ դրուեցաւ:

Արմաշ Սրբազան – Խօսողը կրօնապետ մըն էր, եւ այս երկիրները իսլամ են:

Տ. Իսկ ընդհանուր ահաբեկչութեան մասին խօսուեցա՞ւ, որովհետեւ այսօր ամբողջ աշխարհը կը տառապի ատկէ:

Արմաշ Սրբազան – Ըսեմ որ իսլամները, վերջին շրջանին, ինքնութեան տագնապի մէջ են, որովհետեւ անոնք, որոնք ահաբեկչութիւն կը կազմակերպեն, կամ ահաբեկիչները իրենք իրենց ամբողջ գաղափարախօսութիւնը կը հիմնեն Գուրանին վրայ, նոյն այն աղբիւրէն, որմէ իսլամական երկիրները կը սնին. ուրեմն հիմա իսլամները ստիպուած են բացատրելու, թէ իսլամը այդ չէ, այլ ա՛յս, որ խաղաղութեան եւ երկխօսութեան կը հաւատայ:

Մեր պարագային՝ մենք ալ անշուշտ որպէս հայեր իսլամական-արաբական երկիրներու մէջ վկայութիւն կու տանք, որ մենք կրնանք ապրիլ իսլամական երկիրներու մէջ, որոշ տեղեր դժուարութեամբ, այլ տեղեր աւելի ազատ կերպով, բայց կրնանք վկայութիւն տալ թէ մենք կ'ապրինք. եւ իսկապէս իսլամը, ճիշդ իսլամը երկխօսութեան եւ խաղաղութեան կրօնք մըն է. ասոր կողքին մենք կրնանք նաեւ վկայութիւն տալ, որ քրիստոնէութիւնն ու իսլամութիւնը ունին զուգահեռ կամ իրար համապատասխանող արժէքներ, ինչ որ մենք երկնային արժէքներ կ'ըսենք՝ قيم سماوية այսինքն մենք համաձայն ենք սի-

րոյ, խաղաղութեան, երկխօսութեան մեր սկզբունքներուն. բայց ամէն մէկը ունի իր կրօնական հիմնաւորումը անշուշտ:

Տ. Անշուշտ ղպտիները ներկայացուցիչ ունէին:

Արմաշ Սրբազան – Այս ժողովին՝ ոչ:

Տ. Այլ խօսքով այս համագումարն ալ, ինչպէս այլ համագումարներ, քիչ մը ձեւական կը մնայ, առանց որոշ արդիւնքի: Կը կարծէ՞ք որ իրենք եւս մեզմէ առնելիք-հասկնալիք ունին, որովհետեւ ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է, թէ քրիստոնեաները կ'ատեն իսլամները:

Արմաշ Սրբազան – Ասիկա մեզմէ սպասուածն է, կամ մեր պարտականութիւնն է ըսել, թէ ի՞նչ որ կը կատարուի, Արեւմուտքին կողմէ կը կատարուի – ինչ որ ճիշդ է որոշ չափով – եւ Արեւմուտքը քրիստոնեայ է: Մենք ալ նոյնը կ'ըսենք. բայց Արեւմուտքը քաղաքական նպատակներով կը շարժի. մենք որպէս քրիստոնեաներ երկու նպատակ պէտք է ունենանք՝ նախ կամուրջ ըլլալ երկու կողմերուն միջեւ, եւրոպային ըսելու, թէ մենք կրնանք խաղաղ ապրիլ այս երկիրներուն մէջ, եւ յետոյ՝ իսլամը ինքնաբերաբար չի նշանակեր ահաբեկչութիւն: Իսկ մեր երկիրներուն մէջ ապրող քաղաքացիներուն ըսելու, թէ Արեւմուտքը որ քրիստոնեայ է, քրիստոնէական հիմունքներով չէ որ կու գայ, այլ՝ քաղաքական շահերով:

Տ. Դժբախտաբար պատմութեան մէջ միշտ յիշուած է, որ քրիստոնեաները, Խաչակիրներու օրէն իսկ, յարձակեր են եւ այլն:

Արմաշ Սրբազան – Այո՛, իրենք ալ կը խօսին Խաչակիրներուն մասին եւ նոյնը կ'ըսեն: Իմ կարծիքովս Խաչակիրները քրիստոնէական պատմութեան սեւ էջերէն են, որոնք քաղաքական նպատակադրումներով, իբրեւ թէ սրբավայրերը ազատագրելու եկան եւ բառին բուն իմաստով գողցան ու թալանեցին:

Տ. Այս ծիրէն ներս կ'ուզեմ այլ հարցի մը անդրադառնալ. մեր երկիրներուն մէջ իսլամ երիտասարդները շատ լաւ

գիտեն Գուրանը, իսկ մեր երիտասարդները, բացի աւետարանականներէն, գրեթէ ոչինչ գիտեն Աւետարանէն, ու երբ համալսարանի տարիներուն վէճի կը բռնուին իսլամներու հետ, յաճախ պարտուած դուրս կու գան, պարզապէս որովհետեւ չեն գիտեր Աւետարանը եւ չեն կրնար իրենց խօսքը հաստատել:

Արմաշ Սրբազան – Ձեր նկատողութիւնը ճիշդ է. բայց հետեւեալ պատճառները կան. Իսլամութիւնը լուսաւորման շրջան չէ ապրած, այսինքն Գուրանը մեկնաբանութեան չէ ենթարկուած, մեկնաբանութիւն ըսելով ոչ թէ անհատական, այլ քննական, քննադատական եւ ինչու չէ՞ գիտական մեկնաբանութիւն: Նկատի առնելով որ սուրբ գիրք է եւ մէկը չի կրնար «դպնալ» անոր, այդ պատճառով իրենց քով կրօնական դաստիարակութիւնը գրեթէ միայն գիրքը՝ Գուրանը գոց սորվիլն է, հասկնալով թէ առանց հասկնալու. մենք արաբական աշխարհի մէջ կ'ապրինք եւ քիչ մը հաղորդակից ենք արաբերէն լեզուին. իսկ ոչ արաբ մուսուլմանները ընդհանրապէս հաղորդակից չեն. պարզապէս գոց գիտեն Գուրանը եւ իրենց ըսուած է որ ա՛յս նախադասութիւնը ա՛յս կը նշանակէ. իրենք այդքան գիտակից ալ չեն: Գալով մեր պարագային, մենք եկեղեցւոյ մէջ երկու աւանդութիւն ունինք, մէկը ծիսական աւանդութիւնն է եւ ուր ամբողջ Սուրբ Գիրքը կը կատարուի, եւ աւելի խորհրդաւոր մատուցում մըն է Սուրբ Գիրքին, պատարագի եւ ծէսերու միջոցով. եւ իսկապէս բոլորը կը մատուցուի ժողովուրդին: Աւետարանական եկեղեցին – եւ արդէն անունը վրան է – հիմքը դրաւ Աւետարանին վրայ, բոլոր խորհրդաւոր երեւոյթները մէկդի դնելով. անոր համար է որ իրենց կրօնական դաստիարակութեան մէջ Ս. Գիրքի ճանաչողութիւնը աւելի էական է. մեր քով ծիսական է: Պարզ օրինակով մը՝ մենք եթէ կազմակերպենք պատարագ մը Կիրակի օրով եւ այդ պարագային քարոզ չըլլայ, մենք խնդիր չունինք, թէեւ ճիշդ չէ, պէ՛տք է քարոզ ըլլայ, բայց այդ ամբողջ պատարագն է որ Քրիստոսի կեանքին խորհուրդը կը ներկայացնէ, իսկ Աւետարանական եկե-

ղեցւոյ մէջ պէտք է անպայման՝ Ս. Գիրքէն առնուած բնաբանով մը քարոզ ըլլայ: Մենք ալ կ'ընենք, բայց էական չէ: Այս է պատճառը, որ մեր երիտասարդները այդ յաւելեալ տեղեկութիւնը չունին: Ասոր վրայ կու գայ աւելնալ մեր դպրոցներուն մէջ կրօնական տկարացած դասընթացքը, որ պէտք է բարեփոխուի:

Տ. Գալով դամասկահայ գաղութին, հարցումս կրնայ անհեթեթ թուիլ՝ Արցախի վերջին պատերազմին ընթացքին դամասկահայ գաղութը կրցա՞ւ օգտակար ըլլալ հայրենիքին, թէ՞ ի՞նք օգնութեան կարիք ունէր, սուրիական պատերազմին մէջ արդէն ուժասպառ եղած:

Արմաշ Սրբազան – Իրականութեան մէջ գաղութը ինք օգնութեան կարիք ունի՝ պատերազմին, ներկայ տնտեսական վիճակին, շրջափակումին պատճառներով, որ ծանր վիճակի մատնեց սուրիահայ անհատը եւ սուրիահայ մեծ ընտանիքը՝ մեր միութիւնները, եկեղեցիները, դպրոցները... Դամասկոսի մէջ ազգային շատ կառոյցներ նիւթական վնասներ կրեցին. անոնց վերականգման ընթացքին մէջ ենք. որոշ պարագաներու կրնանք, ուրիշ պարագաներու չենք կրնար, որովհետեւ այդ հնարաւորութիւնը չունինք եւ չենք կրնար ծանրաբեռնել ժողովուրդը: Այդու հանդերձ երբ պատերազմը սկսաւ, յայտարարութիւն ըրինք որ մենք եւս մեր նիւթական ներդրումը ունենանք: Անշուշտ մեծ սպասումներ չունէի ես. բայց յարգանքս բոլոր միութիւններուն, շատ լաւ կրցան աշխատիլ, համոզել ժողովուրդը եւ կրցանք մօտաւորապէս 25 հազար տոլար – միայն Դամասկոսի մէջ – գումար մը յանձնել դեսպանատան եւ դեսպանին միջոցով հասցնել Մենք ենք Մեր Սահմանները Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամին:

Տ. Գաղութը այսօր քանի՞ դպրոց ունի, քանի՞ եկեղեցի, միութիւն ... գաղութի առօրեային մասին կրնա՞ք խօսիլ:

Արմաշ Սրբազան – Գաղութ երբ կ'ըսենք, նախ պէտք է հետեւեալը սահմանենք, որ Սուրիոյ մեր գաղութը կազմա-

կերպուած է երկու Առաջնորդարաններու միջոցով՝ Հալէպի եւ Դամասկոսի. այս վերջինին կը պատկանին Հոմսը եւ հարաւը, կեդրոն ունենալով Դամասկոսը: Հոմսի մէջ ունինք դպրոց եւ եկեղեցի, Դամասկոսի մէջ ունինք նաեւ Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդարան: Կան հինգ վարժարաններ՝ Կենաց վարժարան, Հայ Աւետարանական վարժարան, Փարոս եւ Լոյս Հայ Կաթողիկէ վարժարան, Միացեալ Կիւլլապի Կիւլպէնկեան վարժարան եւ Ազգային Սրբոց Ճեմարան երկրորդական բաժինով: Այս հինգ վարժարաններուն մէջ բաւական մեծ թիւով աշակերտներ ունենք: Այսօր վիճակը անշուշտ նոյնը չէ, պատկերը շատ փոխուած է: Անցեալ ուսումնական տարուան տուեալներով, ամբողջ Դամասկոսի մէջ մենք միայն երեք հարիւր (300) հայ աշակերտներ ունինք, խառնածիններով միասին: Ասոր կողքին Դամասկոսի մէջ ունինք մեր գրեթէ բոլոր աւանդական կառոյցները՝ ՀԲԸՄիութիւն, Նոր Սերունդ ՀՄՄ, Նոր Սերունդ Մշակութային Միութիւն, ՀՄԸՄ, Համագգային, Օգնութեան Խաչ, ունինք ՀԿՄ, այսօր անշուշտ աւելի համեստ ուժերով, բայց աշխոյժ համագործակցութեամբ:

Իսկ Հոմսի մէջ մեր եկեղեցին եւ դպրոցը, որոնք նոյն շէնքին մէջ են, պատերազմի ընթացքին մեծ վնասներու ենթարկուեցան: Զինեալները շէնքը օգտագործած էին որպէս բժշկական կեդրոն բարեբախտաբար, որովհետեւ այդ իսկ պատճառով աւելի չքանդեցին: Բայց Հոմսի ազատագրման ընթացքին, երբ ընդհարումներ եղած են բանակին հետ, բաւական վնասուած է շէնքը: Այդ իմաստով Հոմսի մէջ եկեղեցին եւ դպրոցը անօգտագործելի վիճակի մէջ էին: Չորս տարի ետք, նոր սկսանք վերանորոգել, օժանդակութիւն ապահովելէ ետք. ըստ կապալառուներու պայմանագրին, պէտք է այս տարուան Մայիս-Յունիսին նորոգութիւնները վերջանան. ամառը վերօծում եւ վերաբացում պիտի ընենք: Հոմսի դպրոցը երկու հարիւր աշակերտի համար է միայն: Հոմսի մէջ ունինք 110 ընտանիք:

Տ. Հայերէնի ուսուցումը ի՞նչպէս է Դամասկոսի մէջ, ուր հայերը ընդհան-

րապէս արաբախօս եղած են:

Արմաշ Սրբազան – Հայերէնին խնդիրը այն է, որ կրնայ ապրիլ, եթէ դասարանէն դուրս եւս գործածուի, ինչ որ ապահովուած է Հալէպի մէջ: Մեր բոլոր դպրոցներուն կազմակերպումը մէկ նպատակ ունի անշուշտ՝ պետական ծրագրին կողքին, շաբաթական հինգ կամ վեց դասապահով, հայերէնի եւ կրօնի դասաւանդութիւնը ապահովել: Ասիկա մեզմէ կը պահանջէ կարող ուսուցիչներ: Մեր քով ընդհանրապէս հայերէնի մասնագէտներ չունինք. ունինք ազնիւ օրիորդներ եւ տիկիններ, որոնք լաւ հայերէն գիտեն եւ կը դասաւանդեն դպրոցներուն մէջ: Կրթական նախարարութեան նոր օրէնքներուն համաձայն, դասաւանդող ուսուցիչները պէտք է համալսարանաւարտ ըլլան. իսկ մենք հայերէնի համալսարանաւարտներ չունինք. ունինք մէկ ուսուցչուհի, որ թէեւ համալսարանաւարտ է, բայց ոչ հայերէնի մասնագէտ. գոնէ մանկավարժական է իր ուսումը: Անշուշտ օգտուած ենք Հայաստանի ուսուցիչներու վերապատրաստման ծրագրէն նաեւ:

Վերջերս առիթ մը ստեղծուեցաւ, որ Հունգարիոյ մայրաքաղաքին՝ Պուտափեսթի համալսարանը – ուր հայագիտական ամպիոն մը կայ – աշակերտներ ղրկենք, հայագիտական ուսում ստանալու եւ վկայուելու համար:

Արդէն հինգ աշակերտներ ունինք՝ երեքը Դամասկոսէն եւ երկուքը Հալէպէն, որոնք այս Սեպտեմբերին պիտի սկսին իրենց ուսումնառութեան:

Առիթը ստեղծուած էր, երբ Հունգարիոյ պետութիւնը յայտարարած էր, թէ պատրաստ է օգնութիւն տրամադրելու Մերձաւոր Արեւելքի քրիստոնեաներուն: Առիթ ունեցանք ճանչնալու այդ ամպիոնի ղեկավար փրոֆէսորը եւ այդ օգնութիւններու ծիրին մէջ առինք վկայեալ հայագէտներ ունենալու մեր խնդիրը նաեւ: Մէկ տարուան նամակագրութենէ եւ քննարկումներէ ետք, ի վերջոյ ըսին, որ տասն հինգ աշակերտի կրնանք օգտակար ըլլալ կրթաթոշակով, զանազան վայրերէ՝ Հայաստանէն եւ Սփիւռքէն. մեր թեմին հինգ

աթոռ տուին: Փնտռեցի ու գտայ հինգ երիտասարդներ՝ երկուքը տղամարդիկ եւ երեքը օրիորդներ: Կրնան երեք տարի ուսանիլ եւ BA ստանալ, կամ եթէ անձը համալսարանական վկայական ունի, կրնայ մագիստրոսի երթալ: Հիմա սակայն այս հինգն ալ BA-ի համար պիտի ուսանին: Այսպիսով կ'ունենանք համալսարանական վկայականով երիտասարդներ: Սակայն մեր երկրին մէջ դասաւանդելու համար պէտք է ունեցած ըլլայ նաեւ մանկավարժական **պիփլում** մը, այդ պատճառով խնդրեցի, որ ամառուան արձակուրդին խտացուած դասընթացք մը ընեն մանկավարժական ուղղութեամբ, որուն վկայագիրը կրնանք Սուրիոյ մէջ հաստատել: Տայ Աստուած, որ չորս տարի յետոյ ունենանք պատրաստուած երիտասարդներ, որոնք եթէ յաջող ընթացք ունենան, կրնան մինչեւ մագիստրոսութեան հասնիլ: Պիտի աշխատիմ այս կարելիութիւնը ամէն տարի ունենալ, նոր աշակերտներու համար: Եթէ դասաւանդելու մարմաջ չունին, կրնան Առաջնորդարանէն, ակումբներէ ներս, կամ հրատարակչական գործով զբաղիլ: Յետոյ կրնանք նաեւ տնօրէններ ալ ունենալ, որովհետեւ, գիտէք, մեր տնօրէնները ընդհանրապէս այլ մասնագիտութիւններու տէր են ...

Տ. Այս տարուան Մարտ ամսուն Սուրիոյ պատերազմին տասնամեակն է. ինչպէ՞ս կը տեսնէք երկրին կացութիւնը այսօր եւ ինչպէ՞ս կը տեսնէք ապագան, որովհետեւ երբ երկիրը լաւ ըլլայ, գաղութն ալ լաւ կ'ըլլայ:

Արմաշ Սրբազան – Ես լաւատես եմ: Ընդհանրապէս այսպիսի պատերազմներ պատմութեան գիրքերուն մէջ մէկ էջով կը վերջանան. մենք մէջն ենք տակաւին ու կ'ապրինք: Այսօր երկրին ապահովութիւնը կ'ենթադրէ գաղութին ապահովութիւնը: Այս պատերազմը շատ բան սորվեցուց մեզի՝ հայրենասիրութիւն, որովհետեւ բանակին մէջ հայ տղաք ունինք, ասիկա առիթ մը եղաւ որ ապացուցենք, թէ մենք մեր պարտականութեան տէրն ենք, ինչպէս նաեւ տէրն ենք երկրին եւ առիթ եղաւ ըսելու, որ մենք նոր եկած չենք, ու պիտի չերթանք. մենք Սուրիոյ հասարակութեան

մէկ եւ անբաժանելի մասն ենք: Յաճախ մեզի կը հարցնեն՝ ի՞նչ է ձեր կարծիքը, ի՞նչ է ձեր կեցուածքը պատերազմին մասին: Կ'ըսենք՝ մի՛ հարցնէք. բոլորին հետ ենք, նոյն ալեկոծ ծովուն վրայ, նոյն նաւուն մէջ: Պատերազմի շրջանին մեծ վնասներ կրեցինք. ըսեմ Դամասկոսի մասին, ուր վիճակը մի՛շտ եղած է շատ վտանգաւոր. վստահ եմ որ չէք լսած Դամասկոսի մասին, պետութիւնը միշտ ալ Դամասկոսը ներկայացուցած է որպէս թէ բան չկայ. բայց ես կրնամ ըսել, որ Դամասկոս քաղաքին 50 % քանդուած է. մեր կեդրոնական թաղամասերը ոչ, բայց մեր եկեղեցւոյ շրջանին մէջ օրեր եղած են, երբ 60-70 հումբ ինկած է. սկսանք հեռաձայնել մեր հաւատացեալներուն, որ եկեղեցի չգան: Ահաբեկիչները գիտեն, որ եթէ Դամասկոսը գրաւեն, երկիրը կրնան գրաւել: Մի՛շտ այսպէս եղած է: Ասոր կողքին մենք, իբրեւ գաղութ, վնասներ կրած ենք, եկեղեցիին վրայ հումբ ինկած է. Թէքէեան Մշակութային Միութեան կառոյցին կողքին ինկած հումբը անգործածելի դարձուցած է կեդրոնը. հիմա նոր է որ սկսան վերանորոգումի աշխատանքները. մեր դպրոցին՝ Ազգային Միացեալ Ճեմարանին վրայ հումբ ինկած է դասերու ժամուն եւ չորս երեխաներ կորսնցուցած ենք. այս դէպքը ընդհանուր գաղութին վրայ ծանր ազդեցութիւն ունեցաւ: Միացեալ Նորակառոյց վարժարանը ամբողջութեամբ թալանեցին, այս բոլորին կրցանք դիմանալ եւ յաղթահարել: Շնորհակալութեամբ յիշեմ որ աշխարհի չորս կողմէն եւ մեր քոյր համայնքներէն մեզի նիւթական օգնութիւններ եկան. այդ է որ մեզ ոտքի պահեց: Ստեղծեցինք Սուրիահայ Շտապ Օգնութեան մարմին, Հալէպի, Դամասկոսի, Լաթաքիոյ եւ Քամիշլիի համար, չորս մակարդակներու վրայ՝ բժշկական, սնունդի (մթերքի կողովներու ձեւով), վերակառուցում եւ բնակարանային ապահովում: Վստահ եմ որ շատ աւելիին կարիքը կար, բայց կրցանք գոնէ մեր ժողովուրդին տէր ըլլալ: Հետեւեալ փորձառութիւնն ալ ըսեմ. Հոմսի մէջ, ինչպէս ըսի, ունինք հարիւր տասը ընտանիք. քաղաքին ազատագրումէն անմիջապէս ետք գացինք տեսնելու

թէ մեր շէնքը ի՞նչ եղած է. իսկապէս ցաւալի էր պատկերը. այդ շրջանին հնարաւորութիւն ստեղծած էինք վերանորոգելու շէնքը. բայց երբ ժողովուրդին վիճակը տեսանք, առաջնահերթութիւնը իրենց տուինք եւ մեր նիւթական այդ ամբողջ կարողութիւնը ժողովուրդին տրամադրեցինք. Դամասկոսի օգնութեան տասնապատիկը Հոմսի մեր ժողովուրդին կը տրամադրէինք, ընտանիքներուն մատակարարման: Ասիկա վճռական որոշում մըն էր, բայց այսօր մենք հպարտ ենք մեր որոշումին համար, որովհետեւ թէեւ այդ շրջանին եկեղեցին եւ դպրոցը չնորոգուեցան, բայց Հոմսի մեր գաղութին միայն 10-15 տոկոսը գաղթեց: Ժողովուրդը քովի գիւղերը տեղաւորուեցաւ: Այսօր հօտ ունինք եւ եկեղեցին նորոգելու պատրաստ ենք ... Ես վստահ եմ որ այս օրերը պիտի անցնին եւ նոր ժամանակներ պիտի գան: Այսօր մենք Սուրիոյ մէջ շատ աւելի մեծ դժուարութիւններ ունինք. պատերազմին ընթացքին հասկնալի էր վիճակը. բայց այսօր ... նկատի առնելով որ Սուրիոյ վրայ դրուած են ամենէն խիստ՝ ԱՄՆու կայսերական պատժամիջոցները, عقوبات قيصراً պետութիւնը չի կրնար օրինակ վառելանիւթ ապահովել եւ այլն, այդ իսկ պատճառով ահաւոր սղութիւն կը տիրէ. սնունդին գինը հարիւրապատիկ բարձրացած է. տոլարի տատանումը արդէն անտանելի դարձած է ...

S. Ասկէ առաջ եկա՞ծ էք Գահիրէ թէ ասիկա ձեր առաջին այցելութիւնն է:

Արմաշ Սրբազան - Ասիկա մեր երրորդ այցելութիւնն է. առաջինը Գահիրէ էր եւ Աղեքսանդրիա, եկեղեցւոյ 125-ամեակին առիթով, երկրորդը՝ հինգ թէ վեց տարիներ առաջ, երբ կը մասնակցէի Արեւելեան եկեղեցիներու եւ Վատիկանի երկխոսութեան, Ղպտի եկեղեցւոյ հիւրընկալման տարին, կրկին Էջմիածինը ներկայացնելով հոս էի:

S. Շնորհակալութիւն այս լուսաբանող եւ հաճելի զրոյցին համար:

Զրոյցը վարեց Մ.Ե.

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԹՈՒՐԻՔԻՈՅ ՏԱՍԸ ՄԵՂՔԵՐԸ

Եգիպտացի մտաւորական գրագէտ Սամի Էլզուլքըմ, իր «الاستعمار العثماني – سقوط الاقنعة»

«Օսմանեան տիրապետութիւնը – դիմակներու անկումը» գիրքին մէջ, որ լոյս տեսած է 2020 թուականին Գահիրէի մէջ, Կէզիրէթ ալ Ուարտ հրատարակչատունէն (528 էջ), կը թուէ Օսմանեան պետութեան տասը մեղքերը, իւրաքանչիւրին մասին մանրամասնօրէն եւ շատ երկար խօսելով:

Այս մեղքերուն առաջինն ու մեծագոյնը հայոց ցեղասպանութիւնն է, որուն կ'անդրադառնայ երեսուն էջերու մէջ, տալով զայն նախորդող եւ անոր յաջորդող համաշխարհային քաղաքական կացութիւնն ու օտար պետութիւններու կեցուածքը:

Կ'անդրադառնայ նաեւ բանթուրանիզմին եւ անոր պատճառած ու պատճառելիք աղէտներուն: Այսպէս կը թուէ Օսմանեան Թուրքիոյ տասը մեղքերը.

1-Հայերու ցեղասպանութիւնը.

2-Օսմանցի թուրքերուն ջարդը արաբներուն եւ անոնց հարստութեան կողոպուտը.

3-Օսմանցի թուրքերուն ռճիրները քիւրտերուն հանդէպ.

4-Բանտեր եւ մարդասպաններ.

5-Ներքինիացում.

6-Սուլթաններու հարեմները, պալատներուն եւ հարեմներուն դաւերը.

7-Սուլթանները, գահ բարձրանալը եւ նամէ-ի օրէնքը (սպանութիւն կրօնքի անունով).

8-Բարձր Դուռն ու ենիջերի բանակին փտութիւնը.

9-Սուրիական Ալեքսանտրէթը (Իսքանտարուն) եւ Արեւմուտքի երկիրներուն հա-

մաճայնութիւնը օսմանօ-թրքական բռնապետութեան հետ.

Թուրք-օսմանական գաղութատիրութեան մեծամտութիւնը եւ գերակայութեան կեցուածքը հպատակ երկիրներուն հանդէպ:

Իսկ գիրքին կռնակին կ'արձանագրէ գիրքին ամփոփումը.

-Թուրքերը, թաթարներն ու մոնկոլները նոյն ցեղին կը պատկանին եւ իրենց քաապէն թուրանն է:

-Օսմանցի թուրքերը կը հետեւին -الميكافيلية-ի եւ -التقية-ի օրէնքներուն:

-Տա'էշը խառնուրդ մըն է, զոր թուրքերը ստեղծեցին եւ օգտագործեցին միջին եւ նոր ժամանակներուն, եւ ներկայիս կը շարունակեն օգտագործել:

-Աշխարհի բոլոր բռնապետութիւններն ալ կարգ մը մեղքեր գործած են, բայց օսմանցի թուրքերուն համար չկայ մեղք մը, որ գործած չըլլան:

-Համաշխարհային սիոնիզմին, մասոնութեան եւ իսլամ եղբայրներուն հետ գործակցեցան երկիրներ բաժնելու, ազգային բանակներ անդամալուծելու եւ յառաջդիմութիւնը խոչընդոտելու համար:

-Իսկ հիմա սկսած են խօսիլ նոր օսմանականութեան մը մասին, Մեծն Թուրքիոյ քարտէսները տարածելով իրենց սահմաններէն շա'տ անդին:

Եւ կ'աւարտէ հետեւեալ խօսքերով.

«Սիրելի ընթերցող, ո'չ կողմնակալ եղիր եւ ոչ ալ չէզոք, մինչեւ հասնիս գիրքին աւարտին. այն ատեն կրնաս կարծիք յայտնել, ինչ որ քու իրաւունքդ է»:

Հեղինակը ասիկա ամենայն վստահութեամբ կ'ըսէ, որովհետեւ գիտէ, թէ իր բոլոր խօսքերը ճշմարիտ են եւ հիմնուած պատմական փաստերու

եւ փաստաթուղթերու վրայ:

Գիրքին բովանդակութեան ցանկը ինքնին արդէն կարծիք մը կու տայ նիւթերուն շուրջ, զորս վեր կ'առնէ հեղինակը. այսպէս.

Ա. գլուխը կը խօսի թուրքերու ծագումին մասին եւ կ'ըսէ թէ ուրկէ՝ կու գայ բան-թուրանիզմի գաղափարը,

Բ. գլուխին մէջ կը խօսի ժամանակաշրջանի գլխաւոր դէպքերուն մասին,

Գ. գլուխը կը կազմէ բացայայտումը տասը մեղքերուն,

Դ. գլուխը կը խօսի օսմանական Թուրքիոյ այլ երկիրներու հետ ունեցած յարաբերութիւններուն մասին,

Ե. գլուխով կ'անդրադառնայ Կիպրոսի եւ Յունաստանի հարցերուն, իսկ

Զ. գլուխին մէջ կը խօսի օսմանական բռնապետութեան «միւս» երեսին եւ արաբական երկիրներուն հետ ունեցած յարաբերութեան մասին (իսլամական երկիրներ):

Գիրքը հարուստ է նաեւ տարբեր ցան-

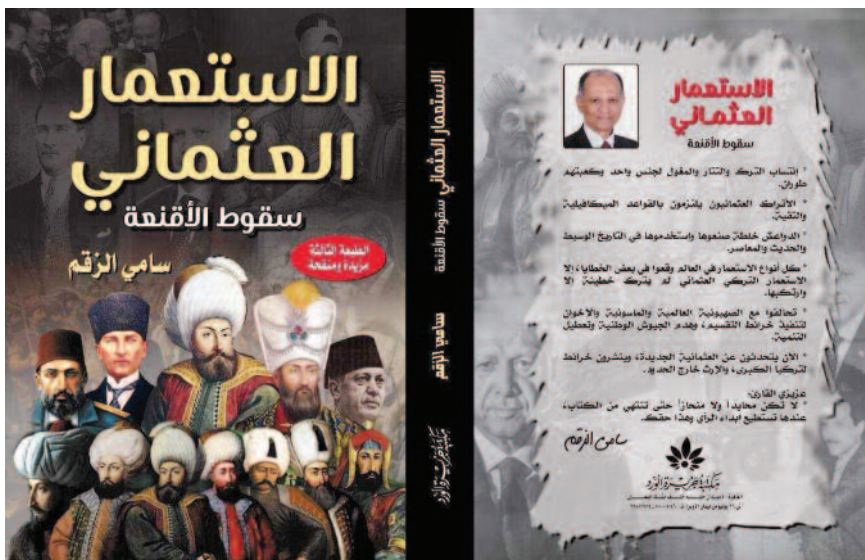
կերով եւ ծանօթագրութիւններով, որոնք կը կազմեն հատորին մէկ երրորդ ծաւալը:

Կարելոր եւ բացայայտիչ հրատարակութիւն մը, զոր կ'արժէ կարդալ, հակառակ ծաւալին:

Հեղինակը քանի մը տողով

Սամի Էլզուբըմ քաղաքական, ընկերային, տնտեսական եւ մշակութային աւելի քան տասը գիրքերու հեղինակ մըն է, որ մտահոգ է իր երկրին՝ Եգիպտոսի եւ երկրէն դուրս գտնուող եգիպտացիներու հարցերով: Բազմաթիւ տարիներ աշխատած է Եգիպտոսի Արտաքին Գործոց Նախարարութեան մէջ, ապա տարբեր երկիրներու մէջ, որպէս Եգիպտոսի հիւպատոս եւ դեսպան:

Այժմ թոշակառու է եւ նուիրուած ժամանակակից հարցերու քննարկումին եւ անոնց մասին գրութիւններու եւ գիրքերու հրատարակութեան:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԴՈԿՏՈՐ ԱՐԹՕ ՊԸԼԸՔՏԱՆԵԱՆԻ ՀԵՏ

Երիտասարդ, եռանդուն եւ ժպտերես դոկտոր Արթօն Երբեք անծանօթ մը չէ գաղութիս համար, մանաւանդ որ յաճախ ելոյթ կ'ունենայ դասախօսութիւններով եւ անդամ է վերջերս կազմուած ՀԲԸՄ-ի Երիտասարդ Արհեստավարժներ (Young Professionals) խումբին: Իր հակիրճ կենսագրականը ներկայացուցած ենք «Տեղեկատու»ի նախորդ թիւերէն մէկուն մէջ (Նոր շրջան, թիւ 91, Ապրիլ 2019, էջ 9):

Դոկտոր Պըլլըքտանեան, ըլլալով եգիպտաբան, ծանօթ դէմք մըն է նաեւ հայկական շրջանակէն դուրս, եգիպտական թէ օտար միջավայրերու մէջ, որպէս իր մարզին հմուտ երիտասարդ:

Կ'աշխատակցի տեղական հանդէսներու (Rawi, Obelisque, եւ այլն), ելոյթ կ'ունենայ հեռաբեսիլի օտար կայաններէ (անգլիական British channel 5, National Geographic, Discovery channel եւ այլն) ... մէկ խօսքով՝ ամբողջապէս նուիրուած է իր մասնագիտութեան, զոր կը կատարէ ոչ որպէս աշխատանք, այլ որպէս հաճելի եւ սիրուած «ժամանց»:

«Տեղեկատու»ն հանդիպում մը ունեցաւ իր հետ, ծանօթանալու այս երիտասարդ մասնագէտին աշխատանքներուն:

1-Ի՞նչ մղումով է որ որոշեցիք մասնագիտանալ եգիպտաբանութեան մէջ:

Շատ սիրած եմ ոչ միայն հին Եգիպտոսի պատմութիւնը, այլ ընդհանուր պատմութիւնը: Թերեւս նաեւ ընթերցումը օգնած է. տունը շատ գիրքեր ունինք եւ ծնողքս միշտ քաջալերած է որ կարդամ: Յետոյ համալսարան սկսայ երթալ Գահիրէի Ամերիկեան Համալսարանը, ուր կը մտածէի business-ի կամ chemistry-ի հետեւիլ. բայց պէտք էր նաեւ ընտրովի նիւթերու հետեւէի, humanity-ի ծիրէն ներս: Տեսայ որ տրուած նիւթերուն մէջ եգիպտաբանութիւն կայ: Խորհրդատուն ըսաւ, թէ աւելի դիւրին նիւթեր կան, անոնցմէ մէկը կրնամ առնել՝ ինչպէս երաժշտութիւն կամ նման այլ նիւթ: Բայց ես յամառօրէն եգիպտաբանութիւն ուզեցի առնել, թէեւ ըսին որ դիւրին չէ: Դասախօսը բացառիկ մէկն էր. ճիշդ է որ ես սէր ունէի այդ նիւթին հանդէպ, բայց դասախօսուիին՝ դոկտոր Սա-

լիմա Իքրամի ներկայութիւնը բարերար ազդեցութիւն ունեցաւ իմ վերջնական որոշումիս վրայ: Հակառակ անոր, որ փաքիստանցի է, բայց այսօր աշխարհի վրայ մատի վրայ համրուող մեծ եգիպտաբաններէն մին կը համարուի եւ որուն մասնագիտութիւնը կենդանիներու մոմիաներն են:

2-Եգիպտաբանութեան մէջ որոշ եւ տարբեր մասնագիտութիւններ կա՞ն: Ո՞րն է ձերը:

Եգիպտաբանութիւն ըսելով միայն պեղումներ չէ որ կը հասկնանք. եգիպտաբանութիւնը ամբողջ հին Եգիպտոսն է, իր բոլոր մասերով, ինչ որ հսկայ նիւթ է, բազմաթիւ մասնագիտութիւններով՝ պատմութիւն, լեզու իր ենթաբաժանումներով՝ քերականութիւն, լեզուի եղափոխութիւն եւայլն, յետոյ կայ ընկերային շերտը, որուն բաժինները այնքան բազմաթիւ են, օրինակ կարելի է առնել «Կիները հին Եգիպտոսի մէջ» նիւթը, կամ՝

«Հին եգիպտոսի քահանաները», դասակարգերը ինչպէ՛ս կ'ապրէին, ժամանակի ընթացքին ինչպէ՛ս փոխուեցան եւ այլն. տակաւին՝ գիտութիւնը հին եգիպտոսի մէջ, թուաբանութիւնը հին եգիպտոսի մէջ, բրուտագործութիւնն ու խեցեղէնը հին եգիպտոսի մէջ ... Յուսամ այսքանը միայն ըսելով կրցայ որոշ գաղափար մը տալ, թէ եգիպտաբանութիւն նիւթին մէջ որքա՛ն բաժանումներ կան:

3-Այս բոլորը ուսումնասիրուած են, թէ տակաւին գտնուելիք բաներ կան:

Հին մշակոյթ մը ընդհանրապէս կ'ուսումնասիրենք այդ մշակոյթէն մեզի մնացած իրերուն միջոցով, ինչ որ կը նշանակէ թէ միշտ ալ սահմանափակումներ պիտի ըլլան: Բայց պեղումներուն մէջ գտնուած նոր իրերը նոր լոյս կը սփռեն մեր գիտցածին վրայ, նոր յաւելումներ կ'ընեն: Այս գիտութիւնը անհատնում ծով մըն է, որուն վերջին ծայրը չ'երեւիր: Պէտք չէ մոռնալ սակայն, որ գտնուած իրերը մէկ մասն են, որոնց միջոցով կը փորձենք ամբողջութիւն մը երեւակայել կամ կազմել: Եգիպտաբանները ամենէն բախտաւորներն են այս առումով, որովհետեւ իրապէ՛ս շատ բան պահպանուած է հին եգիպտոսէն: Նոյնիսկ այլ մասնագիտութեան տէր մարդիկ, ինչպէս օրինակ հռոմագէտներ, կ'օգտուին եգիպտական պապիրոսներուն մէջ եղած հին Հռոմի վերաբերող գրութիւններէն: Նշանաւոր մասնագէտ մը շատ հետաքրքրական ձեւով բացատրած է կացութիւնը. ըսած է՝ «Պատկերացուցէք ասկէ երկու հազար տարի ետք մէկը պիտի ուզէ Ամերիկայի մասին ամէն բան իմանալ, միայն ուսումնասիրելով Աթլանթայի աղբը, նկատի առնելով որ Աթլանթան ո՛չ Նիւ Եորք է, ո՛չ ալ մայրաքաղաք»:

4-Նոյն ձեւով հռոմէականին կողքին կրնա՞նք այլ մշակոյթներու մասին եւս տեղեկութիւններ քաղել եգիպտական

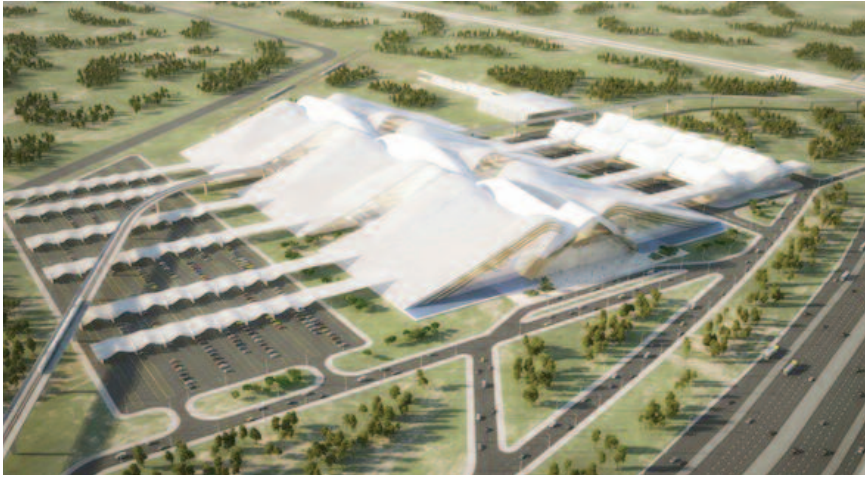

աղբիւրներէ:

Անշո՛ւշտ. օրինակ անապատին մէջ բերդեր կային, վաճառականներուն պաշտպանութեան համար, ինչպէս եւ նաւահանգիստներուն համար: Այնտեղ պահուած պապիրոսներէն կրնանք գիտնալ թէ ինչ օրէնքներու վրայ հիմնուած էր վաճառականութիւնը, կամ ինչ յարաբերութիւն ունէին այլ երկիրներու հետ. բարձրաստիճան պաշտօնեաները զինուորականնէ՛ր էին թէ քաղաքացիներ. ինչ էր թիւը այդ բերդերուն բնակչութեան: Այս բոլորէն կարելի է ենթադրել նաեւ դրացի երկիրներուն վարչական գործելակերպը:

5-Վերադառնալով քու մասնագիտութեանդ, եգիպտաբանութեան ո՞ր բաժնին մէջ է:

Իմ հետաքրքրութիւնս աւելի կրօնականին շուրջ էր, բայց պատահեցաւ որ ուսումի ուղիս այնպէս ընթացաւ, որ դոկտորականի թէզս այնքան ալ կապ չունեցաւ կրօնքին հետ. ուսումնասիրութիւն մը գրած էի պագալորէոսի համար, որ զիս մագիստրոսականին տարաւ եւ հոնկէ վարդապետականի հասցուց: Կրօնքով սկսայ եւ հասայ արքայական **թէքսթ**ներուն՝ յատկապէս թագադրութիւնը նկարագրող գրութիւններուն: Աշխատելու համար, նախ այդ գրութիւնները թարգմանեցի եւ անոնց վրայ աշխատեցայ ոչ-

լեզուական առումով, այլ որպես մեկնաբանություն: Թուլումի շրջանէն առաջ երեք գրութիւններ՝ Հաչէփսուդի, Թութմուս Երրորդի եւ Հորէմհէյթ թագաւորներուն թագադրութեան մասին. թագաւոր ըսի, բայց Հաչէփսուդը կին էր. անոր գրութիւնը կը պատմէ թէ ինչպէս Քարնաքի մէջ տօնախմբութեան մը ընթացքին Ամուն աստուածը զինք ընտրեց որպէս թագաւոր. այս գրութիւնը խիստ իրապաշտ ոճով գրուած է, վայրերուն անունները ճշգրտօրէն տրուած են ... Պատմականօրէն մեկնաբանելը կը նշանակէ պրպտել եւ գիտնալ թէ, օրինակ, ինչո՞ւ Ամուն աստուածը Հաչէփսուդը ընտրած է որպէս թագաւոր, նման հարցումներով կը փորձենք վերականգնել պատմական ժամանակաշրջան մը:

6-Ինչպէ՞ս եղաւ որ կարդացիր հին եգիպտական պարբերութիւն մը այնպէս, ինչպէս որ կը կարծուէր թէ կը հնչէր լեզուն հին եգիպտացիներու օրերուն:

Անշուշտ ատիկա իմ ընկերոջս մասնագիտութիւնն է: Ես կը բաղդատէի թէքսթերը, որոնք թէգիս մաս կը կազմէին, հետեւաբար պարբերութիւնը ե՛ս կարդացի: Անշուշտ պէտք է ըսեմ, որ արաբերէն լեզուին նման յաճախ ձայնաւորները չեն գրուիր, բայց կը հնչուին («շարժում» կոչուած նշաններուն միջոցով الحركات - فتحة ضمة كسرة). Երբ լեզուն մեռած լեզու է, ձայներն ու հնչիւնները ենթադրելը քիչ մը դժուար կ'ըլլայ: Ընկերս ինծի ղրկեց իր վերականգնած գրութիւնը եւ ես

պարզապէս կարդացի: Լաւագոյն պարագային՝ լաւ մշակուած ենթադրութիւն մըն է եղածը. it's a very educated guess. Կարելի է այս ընթերցումը հետեւեալ կապով լսել՝ <https://youtu.be/VxPdWZMOnIY>

7-Հետաքրքրական է, որ եգիպտահայութեան թիւին համեմատ, անսպասելիօրէն մէկէ աւելի եգիպտաբաններ ունինք՝ դոկտորփրոֆէսոր Հուրիկ Սուրուգեան, դոկտոր Նայիրի Համբիկեան (որ թէեւ եգիպտաբան չէ, բայց կ'աշխատի յուշարձաններու վրայ), դոկտոր Արթո Պըլըքտանեան ... ինչի՞ կը վերագրէք ասիկա:

Այլ հայեր եւս կան, ոչ եգիպտահայ, ինչպէս օրինակ Harvard-ի եգիպտաբանութեան կեդրոնի տնօրէն, դասախօս Փիթըր Մանուէլեան, եգիպտահայ Արա Պօյաճեան, որ Հոլանտա կ'ապրի, Ճոզէֆ Հէքէքեան, Հայաստանի Պետական Համալսարանի դասախօս ֆրանսահայ Քրիստիան Տը Վարդավան, Արբակ Մխիթարեան կամ Հրաչ Փափագեան ... Երկու պատճառներ կան. առաջինը՝ անհատական նախընտրութիւնն է, նիւթը սիրելն է, եւ ատիկա կու գայ Եգիպտոս բնակելէն, որովհետեւ հնութիւնները շուրջդ են: Իսկ ոչ եգիպտահայերու պարագային՝ արտաքին տպաւորութիւնները կրնան ազդեցութիւն ձգած ըլլալ, ինչպէս օրինակ թանգարաններու եգիպտական բաժիններու ձգած տպաւորութիւնը, կամ մանկութեան Եգիպտոս այցելած ըլլալը, ինչպէս է պարագան Սալիմա Իքրամին, որ Անգլիա մեծցած է:

8-Նոր թանգարան մը բացուած է կամ շուտով կը բացուի նոր կառուցուած վարչական մայրաքաղաքին մէջ: Կրնա՞ք ծանօթացնել այդ թանգարանը:

Այս թանգարանին գլխաւոր առանցքը պիտի ըլլայ «Հին Եգիպտոսի մայրաքաղաքները». պաստառներ պիտի դրուին,

Interactive միջոցներ պիտի ըլլան, որոնց համար աշխատեցայ: Եւ անշուշտ իրեր, այս մայրաքաղաքներէն բերուած՝ Լուքսորէն, Մէմֆիսէն ...

9-Այս իրերը ամբարներէն պիտի բերուին, թէ այդ նոյն քաղաքներուն թանգարաններէն, որովհետեւ այդ թանգարանները կրնան աղքատանալ, հոնկէ իրեր վերցուելով:

Գահիրէի մեծ թանգարանին ամբարներէն եւ սրահներէն շատ իրեր տարուած են նոր բացուած թանգարանները, ինչպէս Լուքսորի, Շարմ Էլ Շէյխի եւ այլ նոր բացուած թանգարաններ, դժբախտաբար, ինչ որ բոլորիս համար տխուր է, որովհետեւ մեր շատ սիրած թանգարանին դիմագիծը սկսած է փոխուիլ: Միւս կողմէ սակայն, Գահիրէի թանգարանը այնքան խճողուած է, այնքան շատ բան կայ ցուցադրուած, մանաւանդ առանց պիտակներու, որ կը կարծեմ թէ սխալ չէ ըրածնին:

10-Լսած եմ որ կ'աշխատիք նաեւ Գահիրէի մեծ թանգարանին մէջ, որուն բացումը անցեալ Նոյեմբերին պիտի ըլլար – եթէ չեմ սխալիր, բայց յետաձգուեցաւ պսակաձեւ ժահրին պատճառով: Կրնա՞ք մանրամասնութիւններ տալ այդ աշխատանքին մասին:

Սկիզբը հոն կ'աշխատէի, իրենց կայքէջին համար նիւթերու պատրաստութեամբ: Բայց նախարարութիւնը այնքան ծրագիրներ ունի, որ ... անկէ ի վեր քանիքանի այլ թանգարաններու համար աշխատած եմ՝ Ղարտա՛այի, Ամփէնի պալատին, պալատական կառքերու թանգարանին, Քաֆր Էլ Շէյխի, Շարմ Էլ Շէյխի ...

11-Կարդացած եմ ձեր քանի մը յօդուածները տեղական հանդէսներու մէջ. յօդուածագրութեան նոր ծրագիրներ ունի՞ք. ուրկէ՞ ստացած էք գրելու այս շնորհքը. նոր յօդուածներու առա-

ջարկներ ստացա՞՞ք. կրնա՞ք խօսիլ անոնց մասին թէ գաղտնիք են:

Մանկութենէս իսկ լեզուները կը սիրեմ, միշտ կարդացած եմ, քարթուն ֆիլմեր դիտած եմ ֆրանսերէն, անգլերէն ... Նաեւ համալսարանին մէջ ուսումնասիրութիւններ գրելու վարժուած եմ, թէեւ երբեմն ընթերցողները կը գանգատին, որ գրութիւններս շատ ակադեմական են: Նոր յօդուած մը գրած եմ Rawi-ի յաջորդ թիւին համար, որ նուիրուած պիտի ըլլայ յուշութիւններուն (amulets), Healing թեմայով. թիւը որոշուած էր պսակաձեւ ժահրէն շատ առաջ, բայց տակաւին լոյս չէ տեսած անոր պատճառով:

12-Կ'ուզեմ հարցում մը հարցնել ձեզի, որպէս բարձրագոյն ուսում ստացած հայ երիտասարդ. ինչպէ՞ս կարելի է պահել հայու եւ եգիպտացիի ինքնութիւններուն հաւասարակշռութիւնը, որովհետեւ մինչեւ երկրորդականի աւարտը, տղաքը ամբողջովին հայկական միջավայրի մէջ են, սակայն անգամ մը որ համալսարան երթան, կարծես կը սկսի տկարանալ իրենց կապը գաղութին հետ, ինչ որ պատճառ կը դառնայ յաճախ օտար ամուսնութիւններու: Թերեւս մակերեսային է այս ձեւով բացատրել կացութիւնը: Ի՞նչ կը մտածէք դուք այս մասին:

Իմ պարագաս ալ նոյնը եղած է՝ երբ սկսայ համալսարան երթալ, գրեթէ դադ-

ՄԻՋԻՆՔԸ ԳԱՀԻՐԷԻ ՀՄԸՄ ՆՈՒՊԱՐԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, 12 Մարտ 2021-ին Գահիրեի ՀՄԸՄ ՆՈՒՊԱՐԻ Տիկնանց Յանձնախումբը, հակառակ գորոնա ժահրին պատճառած անորոշութեան, Միջինք տօնեց, ջանալով ակումբին անդամներն ու համակիրները հեռացնել միապաղաղ առօրեայէն ու միասնաբար նշել Մեծ Պահքը կիսող եւ աւանդութիւն դարձած Միջինքը:

Նախագգուշութեան սիրոյն, ակումբին լայնատարած մարգագետնին վրայ,

իրարմէ հանգիստ հեռաւորութեամբ շարուած էին սեղանները, իսկ կէսօրուան պահքի տեսակ-տեսակ ուտելիքները դրուած էին գոց պնակներու մէջ:

Թէպէտ սովորականէն նուազ էր ներկաներուն թիւը, սակայն անոնք որոնք եկած էին, վայելեցին հաճելի օր մը, իրենց սիրելի ակումբին՝ ՀՄԸՄ ՆՈՒՊԱՐԻ մէջ:

Սօսի Ներերեան-Յակորեան

րեցայ ակումբ երթալէ: Բարեբախտաբար համալսարանին մէջ երկու հայ ընկերներ ունեցայ, թէեւ մեր ընկերութեան պատճառը անոնց հայ ըլլալը չէր, իրենց հետ չբարեկամացայ որովհետեւ հայ էին ... Արդէն իրենք հայեր էին, որոնք կապ չունէին գաղութին հետ: Ասիկա շատ կարելոր հարցում մըն է: Շատ կարելոր է ակումբ յաճախելը՝ մեծնալ քո՛ւ տեսակէդ ընկերներու հետ, հայերէն խօսիլ ... այդ պարագային ալ սակայն շփում չըլլար տեղական միջավայրին հետ: Այդ ալ հարց է:

13-Դուն որ լեզուներ շատ կը սիրես, նեղուա՛ծ ես որ հայերէնը լաւ սորվելու առիթ ունեցած չես: Կը կարծե՛ս որ հայկական դպրոց եթէ երթայիր, բան մը պիտի կորսնցնէիր, ըսենք՝ այսքան լաւ պիտի չըլլայիր քու ընտրած ասպարէզիդ մէջ:

Այո, կ'ուզէի լաւ սորված ըլլալ հայերէնը, բայց ոչ, պիտի չազդուէի, որովհետեւ ի՛նչ ալ ըլլար, եգիպտաբանութիւն ուսանելու համար, պէ՛տք էր որ երկրորդականի պետական քննութիւնները անցնէի: Այդ իմաստով, ո՛չ, տարբերութիւն պիտի չընէր հայկական վարժարան երթալս: Բայց շատ լաւ արաբերէն պիտի չգիտնայի, ինչ որ կարելոր է որպէս եգիպտոսի քաղաքացի:

14-Կը կարծե՛ս որ հայ ըլլալդ որեւէ ազդեցութիւն ունի ասպարէզիդ վրայ, ընդհանուր յատկութիւններու առումով, օրինակ կ'ըսուի թէ հայերը շատ աշխատասէր են, հայերը յամառ են հետապնդելու իրենց նպատակը, կամ թէ հայերը աշխարհաքաղաքացի են (cosmopolitan) եւ դիւրաւ կը մերուին իրենց շրջապատին եւ այլն ... կը կարծե՛ս որ այս յատկութիւնները որեւէ դեր ունեցած են քու ասպարէզիդ մէջ:

Հետաքրքրական հարցում մըն է, բայց դժուար է ընդհանրացնել: Իսկ գալով ինծի ... Նման հարցերու մասին մտածած չեմ, բայց կ'ուզեմ անպայման՝ պատասխաններ գտնել: Կը մտածեմ թէ հայերուն յատկութիւնները՝ աշխատասիրութիւն, նուիրում իրենց աշխատանքին եւ ազնուութիւն, կարելոր դեր ունեցան իրենց բարի համբաւ մը ապահովելու համար եւ տեղ եւ աշխատանք տրուեցաւ իրենց Զբօսաշրջութեան եւ Հնութիւններու նախարարութեան մէջ (وزارة السياحة والآثار):

Շնորհակալութիւն այս շատ հետաքրքրական հանդիպում-գրոյցին համար:

Ջրոյցը վարեց՝ Մ.Ե.

115 ԱՄԵԱԿԻ ԱՌՑԱՆՑ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

2020 թուականը դժուար տարի մը եղաւ մարդկութեան, նամանաւանդ հայ ժողովուրդին համար: Մեր ազգը տուժեց ոչ միայն պսակաձեւ ժահրի համաճարակին պատճառով, այլ նաեւ մեր հայրենակիցները զոհ գացին Պէյրութի նաւահանգիստի պայթումին եւ Արցախի 44 օրուան դաժան պատերազմին:

Իսկապէս Լիբանանի ՀԲԸՄ-ի կազմակերպած առցանց միջոցառումը ճիշդ ժամանակին եկաւ, մեզի եռանդ տալով եւ յիշեցնելով, թէ մեր միասնութիւնը մեր ոյժն է, իսկ մեր երիտասարդութիւնը՝ մեր յոյսը:

Համաշխարհային համաճարակը նոր իրողութիւններ ստեղծեց մարդկային փոխ-յարաբերութիւններու ոլորտին մէջ: Ան ստիպեց մեզի աննախադէպ քայլեր առնել առցանց միջոցներու օգտագործման համար: Կարելի եղաւ մեր աշխարհասփիռ պատանիները երկու ժամերու ընթացքին հաւաքել, Zoom-ի միջոցով: Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Լիբանանի Շրջանակային Յանձնաժողովի կազմակերպած միջոցառումին նպատակն էր յիշատակել Միութեանս հիմնադրութեան 115-րդ տարեդարձը, ինչպէս նաեւ նշել արուեստի միջազգային օրը:

Հինգշաբթի, 15 Ապրիլ 2021-ին, «115 Տարեկան Երիտասարդ» («115 Years Young») ձեռնարկին մասնակցեցան 8-էն 12 տարեկան պատանիներ, ՀԲԸՄ-ի հետեւեալ մասնաճիւղերէն՝ Գանատա, Գահիրէ, Դամասկոս, Լաթաքիա, Լիբանան, Լոս Անճելըս, Հալէպ եւ Փլօվտիվ: Ներկայ էին աւելի քան 120 մասնակիցներ: Ձեռնարկը առիթ տուաւ

իրարու ծանոթանալու, միաժամանակ կարելորելով ՀԲԸՄ-ի պատմութիւնն ու ձեռքբերումները, հարցամրցումով եւ թուային գծագրութիւն մը ստեղծելով:

Zoom Room-ին միանալով անմիջապէս կարելի էր զգալ երեխաներուն եռանդը: Բոլորն ալ խօսելով կամ chat-ին վրայ գրելով զիրար կը դիմաւորէին: Ներկաները ողջունեց ՀԲԸՄ-ի Լիբանանի գործադիր տնօրէն Արին Ղազարեանը: ՀԲԸՄ-ի տարած երիտասարդական գործունէութեան մասին կարճ տեսանիւթ մը դիտելէ ետք, բոլոր քաղաքներէն մասնակիցները ինքզինքնին ներկայացուցին, որմէ ետք Breakout Room-երու մէջ բաժնուեցան:

Իւրաքանչիւր Breakout Room-ի մէջ կային տարբեր երկիրներէ մասնակիցներ, երիտասարդ վարող մը եւ դիտորդ մը: Այսպէսով աւելի փոքր խումբերու մէջ մասնակիցները իրարու հետ զրուցեցին, զուարճալի հարցապատասխանի միջոցով տեղեկացան ՀԲԸՄ-ի մասին, ինչպէս եւ գործակցեցան թուային պատկեր մը ներկելու համար:

ՀԲԸՄ Գահիրէն կը մասնակցէր ինը փոքրիկներով՝ Ալեքսան Նորարեւեան, Լուսին Լուսարարեան, Սիրան Թաշճեան, Լենա Գարերա Թրայեան, Ռաֆայել Էլ Մասրի, Ալեքսանդր Աւագեան, Մարալ Մանուկեան, Դալար Նաճարեան եւ Սերժ Մայքըլ: Անոնց կ'աջակցէին Տիկ. Ռուսինա Ասլանեան եւ դոկտ. Արփի Խաչերեան: Միջոցառումը իր յաջողութիւնը կը պարտի երեխաներու մայրերուն, որոնք ծագած խնդիրները կը փոխանցէին համակարգողներուն, տեղւոյն վրայ լուծումներ գտնելու համար:

Դոկտ. Արփի Խաչերեան

ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԵՐԳԻԾԱՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ԱԶՔՈՎ ՍՈՎԵՏ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Երեքշաբթի, 27 Ապրիլ 2021-ին Ռուսական Տան, նախկին Ռուսական Մշակութային Կեդրոնին մէջ բացումը կատարուեցաւ «Ռուսաստանը եգիպտական երգիծանկարչութեան յիշողութեան մէջ» ան-նախադէպ ցուցահանդէսին, որուն մէջ, ժամանակակից այլ երգիծանկարիչներու աշխատանքներուն կողքին, իրենց իշխանական տեղը կը գրաւէին հանրածանօթ եգիպտահայ երգիծանկարիչ Ալեքսանտր Սարուխանի 30 բնօրինակ երգիծանկարները:

Համաշխարհային Երկրորդ պատերազմին (1 Սեպտեմբեր 1939 - 2 Սեպտեմբեր 1945) «դաշնակից»ներուն յաղթանակը շատ յաճախ վերագրուած է Միացեալ Նահանգներու միջամտութեան, սակայն ժամանակակից եգիպտացի երգիծանկարիչներուն գործերը կու գան ապացուցել Սովետ Միութեան ունեցած գլխաւոր դերը այդ յաղթանակին մէջ: Իրօք, մէկ երգիծանկար կարող է երկար յօդուածներու գաղափարները արտայայտել եւ դիւրամատչելի դարձնել զանոնք պարզ հասարակութեան:

Անձանձիր պրպտող, արուեստագէտ ու «Երգիծանկարչութեան Յիշողութիւն» ծրագրին հիմնադիր Ապտալլա Ալ Սաուիի եւ Գահիրէի մէջ Ռուսաստանի դեսպանութեան մշակոյթի կցորդ Պր. Ալեքսէյ Դեւանեանի (Alexey Tevanian) համագործակցութեան շնորհիւ, Սովետ Միութեան յաղթանակի 76-ամեակը նշուեցաւ ինքնատիպ կերպով:

Եգիպտական գլխաւոր օրաթերթ Ալ Ահրամի 23 Ապրիլ 2021 թիւով լոյս տեսած أعمال صاروخان تنتقل الي (روسيا في ذاكرة الكاريكاتير) եւ Ֆրանսաստառ Le Progres Egyptien-ի «Quand la caricature devient un témoin de l'histoire» յօդուածը արձագանգած են այս ցուցահանդէսին:

Բացումէն առաջ խօսք առին Եգիպտոսի մէջ Ռուսաստանի դեսպանին փոխանորդ Պր. Եուրի Մէդֆիլէվն ու դեսպանատան մշակոյթի կցորդ Պր. Ալեքսէյ Դեւանեանը, որոնք մեծ գնահատանքով արտայայտուեցան ցուցադրուած աշխատանքներուն մասին:

Ապա խօսք առաւ Ապտալլա Ալ Սաուի, որ շնորհակալութիւն յայտնեց Սարուխանի ընտանիքի անդամներուն, որոնք գուրգուրանքով պահպանած են մեծ վարպետին աւելի քան 79 տարի հնութիւն ունեցող անգին աշխատանքները:

«Սարուխան թէպէտ հեռացած է մեզմէ 1977-ին, սակայն իր աշխատանքները աւելի եւս գնահատանքի կ'արժանանան. Սարուխան անմոռանալի պատմութիւն է», ըսաւ ան:

Ցուցասրահին պատերը ծածկուած էին 12 երգիծանկարիչներու 76 գործերով: Հոն էին Ռախան, Զօհտին, Վոկլէրը, հայազգի Քիրազը (Էտմոն Քիրազեան), Պէնճամինը, Սինդէսը, Գէմը, Վասիլուն եւ Վէտօրովը, Սարուխանի կողքին: Համաշխարհային Երկրորդ պատերազմին գլխաւոր դերակատարները, յատկապէս Սթալինն ու Հիթլէրը տակաւին կենդանի էին շնորհիւ երգիծանկարիչներուն սուր գրիչներուն: Ատենին օրաթերթերու մէջ

«ԱՐԵՎ»Ի ՆՈՐ ԹԻԻԸ

Լոյս տեսած է ՀԲԸՄԻ «Արեգ» արաբերէն եռամսեայ հանդէսին նոր թիւը, որուն առաջին կողքին կ'երեւի հալէպահայ մտաւորական երկրաչափ դոկտոր Հուրի Ազէզեանի լուսանկարը, իսկ վերջին կողքին՝ եգիպտահայ դեռատի նկարչուհի Ռիթա Գէորգեանի Արցախի նուիրուած գեղանկարին վերարտադրութիւնը:

2021-ի Յունուարի թիւը (11-րդ տարի, թիւ 83) հետեւեալ բովանդակութեամբ կը ներկայանայ ընթերցողին.

-Նակորնօ Ղարաբաղ (Արցախ) Հայաջնջումի նոր նկրտումներ

Խմբագիր Ալի Դապէթ Սապրի

-Պայտընի յաջողութեան հետեւանքները միջազգային եւ Միջին Արեւելեան քաղաքականութեան մէջ

Սուհէր Ապր Էլ Համիր

-Զրոյց դոկտոր երկրաչափ Հուրի Ազէզեանի հետ, Սուրիոյ հայերուն մասին

Աթա Տըրղամ

-Նուպար Փաշան եւ Հայկական հարցը (1878-ի Պերլինի վեհաժողովին ընդառաջ)

Թարգմ. Կարօ Թապաքեան

-Թատրոնը արուեստներու հայր, անցեալին եւ ներկային միջեւ

Ժագլին Կերկէս

-Բանաստեղծ Վահան Տէրեան (1885-1920) արդի հայ բանաստեղծութեան ռահվիրաներէն մէկը

Աթա Տըրղամ

-Սուտան՝ փոքրամասնութեան հարցերն ու ինքնութիւններու փոխ-ընտրութիւնը. ընթերցում մը Տարֆուրի օրինակին

Ահմադ Մոհամէդ Անպաուէ

-Բժշկութիւնը փարաւոնական եգիպտոսի մէջ

Դոկտ. Ֆայէզ Ապր Էլ Մութթալէ

-Աշխարհագրութեան դերը հայ անհատին կազմաւորման մէջ

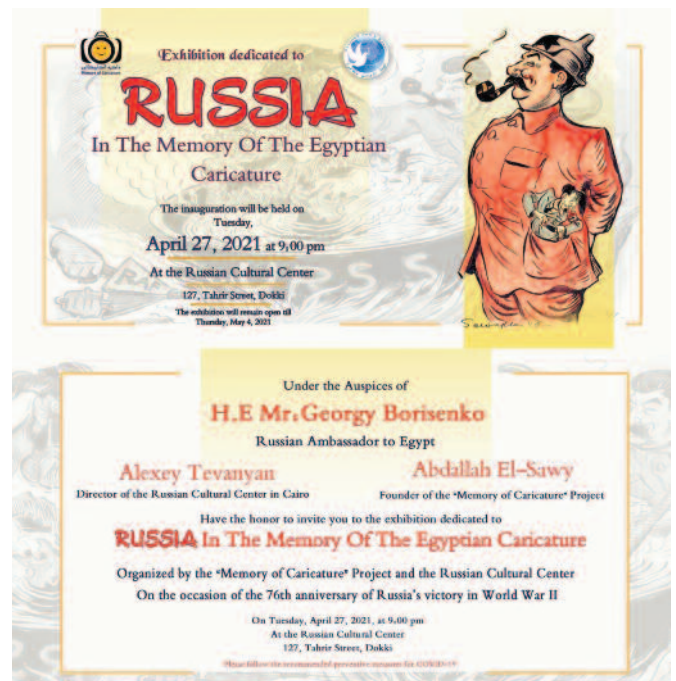
Դոկտ. Իպրահիմ Մարկունէ

Լոյս տեսած Սարուխանի 147 երգիծանկարները հաւաքուած ու հրատարակուած են «Cette Guerre» խորագրով գիրքին մէջ, տպուած Գահիրէ, 1945-ին:

Հոծ թիւով եգիպտացի արուեստասէրներ, արուեստագէտներ ու երգիծանկարիչներ ներկայ էին բացումին, որուն ընթացքին գնահատանքի վկայականներ ստացան Սարուխանի եւ Ռախայի ընտանիքները: Յուցահանդէսը բաց մնաց մինչև 4 Մայիս 2021:

Սօսի Ներերեան-Յակոբեան

5 Մայիս 2021

ԴՈԿՏՈՐ ՆՈՒՊԱՐ ԱՖԷԵԱՆ

Դոկտոր Նուպար Աֆեեան, վերջերս հանրածանոթ դարձած ամերիկահայ յայտնի գործարարն ու բարերարը, մաս կը կազմէ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան (ՀԲԸՄ) Կեդրոնական վարչութեան, «Աւորա» մարդասիրական նախաձեռնութեան համահիմնադիրներէն է եւ «Flagship Ventures» ընկերութեան ղեկավար գործընկերներէն մէկը:

Ն. Աֆեեան ծնած է Պէյրութ, 1962-ին: Յաճախած է Մոնթրէալի «ՄըքԿիլ» համալսարանը, իսկ դոկտորական կոչումը ստացած է biochemical engineering ճիւղին մէջ, Պոսթընի հեղինակաւոր MIT համալսարանէն, 1987-ին: Անցնող 28 տարիներուն եղած է հիմնադիրը 30 ընկերութիւններու, որոնց ընդհանուր արժէքը կը գնահատուի 10 միլիարդ տոլարով:

Պատկաճել ժաիրի օրերուն, երբ ամբողջ աշխարհը տարուած էր պատուաստ մը գտնելու առաջադրութեամբ, Ն. Աֆեեան, որ հիմնադիրն է Moderna Therapeutics կենսաբանական եւ գիտահետազոտական ընկերութեան, Մասաչուսէց Նահանգի Քենպրիճ քաղաքին մէջ, պատրաստած է COVID-19 mRNA-1273 կոչուած պատուաստանիւթը:

Պատուաստանիւթը ստեղծուած է 42 օրուան մէջ: Առաջին սրուակները ուղարկուած են ԱՄՆ Դիւրագագցութեան եւ Վարակիչ Հիւանդութիւններու Ազգային Հիմնարկ (National Institute of Allergy and Infectious Diseases), փորձարկումի համար:

Ն. Աֆեեան դասախօս է MIT's Sloan School of Management-ի մէջ, կը դասախօսէ նաեւ ԱՄՆի եւ աշխարհի տարբեր համալսարաններու եւ կեդրոններու մէջ, նիւթերու լայն բացում կարկինով մը, անշուշտ իր մասնագիտութեամբ, ուր կը միանան

գիտարարը, տնտեսագէտն ու գործարարը:

Իր մասնագիտական կեանքին 28 տարիներուն ընթացքին օգնած է աւելի քան 35 սկսնակ խումբերու (startups):

Այսօր Աֆեեան անդամ է բազմաթիւ ընկերութիւններու վարչակազմերուն, ինչպէս Codiak Biosciences, Evelo BioSciences, Kaleido BioSciences, Moderna Therapeutics and Seres Therapeutics, ինչպէս նաեւ Դիլիջանի Միջազգային

Դպրոցին եւ Պոսթընի ֆիլհարմոնիք նուագախումբի խնամակալութեան:

Լիբանանի նախագահ Միշէլ Աունի հրամանագրով, Միացեալ Նահանգներու մօտ Լիբանանի դեսպան Կապրիէլ Իսայի ձեռամբ, Պէյրութի Հայ Աւետարանական գոլէճի նախկին աշակերտ եւ բարերար դոկտ. Նուպար Աֆեեան արժանացաւ Լիբանանի «Ազգային արժանեաց կարգ»ի շքանշանին՝ որպէս գնահատանք պատկաճել ժաիրի պատուաստի գիտին, որ իրագործում մը կը նկատուի:

Յատկանշական է, որ նոյն մրցանակաբաշխութեան ընթացքին մեծարուեցաւ նաեւ Միացեալ Նահանգներու նախորդ վարչակազմի լիբանանեան արմատներով առողջապահութեան նախարար Ալեքս Ազարը:

Իր գործունէութեան համար դոկտոր Ն. Աֆեեան ստացած է հետեւեալ շքանշաններն ու մրցանակները.

-Ellis Island պատուոյ մետալ, 2008.

-Ճարտարագիտական նախաձեռնութեան մրցանակ, Համաշխարհային տնտեսական ժողովին (world business forum) կողմէ, 2012.

-ՀՀ վարչապետի յուշամետալ.

-«Հայրենիքին մատուցած ծառայութիւններու համար» 2-րդ աստիճանի շքանշան, 2014:

«ՔՈՒԼԻՍ» ԵՒ ՅԱԿՈԲ ԱՅՎԱԶ

Կալաթասարայի «Եափը Քրետի» մշակոյթի եւ գեղարուեստի կեդրոնէն ներս այս օրերուն բացուած է յատկանշական ցուցահանդէս մը, որ կը կոչուի «Քուլիս. թատերական յիշողութիւն մը, Յակոբ Այվազ»:

Թրքահայութեան արդի պատմութեան մէջ հանգուցեալ Յակոբ Այվազ եղած է կարեւոր դէմք մը՝ գեղարուեստի եւ հրատարակչութեան ոլորտներու մէջ ծաւալած գործունէութեամբ: Ամբողջ հինգ տասնամեակ ան հրատարակած է «Քուլիս» ամսագիրը եւ բաւական երկար շրջան մը եղած է նաեւ պոլսահայ թատրոնի մղիչ ուժերէն մին:

Այս բոլոր հանգամանքները հաշուի առնելով կազմակերպուած է այժմու ցուցահանդէսը, «Հրանդ Տինք» հիմնարկի գլխաւորութեամբ: Սոյն նախաձեռնութիւնը ի կատար ածելու համար համագործակցած են նաեւ Թուրքիոյ Թատրոնի հիմնարկը եւ «Եափը Քրետի» մշակոյթի, գեղարուեստի եւ հրատարակչութեան կեդրոնը:

Ցուցահանդէսը կը բաղկանայ երեք հիմնական բաժիններէ: Առաջին բաժինն մէջ լոյս կը սփռուի Յակոբ Այվազի երիտասարդութեան շրջանին վրայ: Այս բաժնին մէջ կը ցոլանայ թատրոնի վերաբերեալ իր կիրքը, ներկայացուած են նաեւ անոր մուտքը հրապարակագրական կալուածէն ներս, Իսթանպուլի մէջ հայկական թատրոնի գործունէութիւնը եւ արտադրանքը: Երկրորդ բաժինն մէջ խոշորացոյցի տակ առնուած է հոգելոյս Այվազի կողմէ հրատարակուած «Քուլիս» հանդէսը: 1946-1996 թուականներուն լոյս տեսած այդ ամսաթերթը ունեցած է բազմակողմանի ազդեցութիւն, ինչ որ ժամանակագրական ձեւով կը մատուցուի այցելուներուն: Իսկ երրորդ բաժինը կեդրոնացած է բազմաթիւ արուեստագէտներու, թատերախումբերու, դերասաններու, բեմադրու-

թիւններու եւ անոնց գործած միջավայրերուն վրայ, ինչ որ եզակի առիթ մըն է վերաթելութելու համար Թուրքիոյ թատրոնի ամբողջ անցեալը: Հայերէնով, թրքերէնով եւ անգլերէնով ցուցահանդէսի նիւթերը կը մատուցուին այցելուներուն, մինչ պատրաստուած է նաեւ նոյնանուն երկլեզու (թրքերէն եւ անգլերէն) ալպոմ մը:

Եգիպտոսի ՀԲԸՄի Երուանդ Գ. Աղաթօն գրադրանին մէջ ունինք գրեթէ ամբողջական հաւաքածոն այս հանդէսին: Ձեռք կ'առնեն պատահական թիւ մը եւ կը սկսիմ թերթատել: Կ'ուզեմ հաստատել բարեկամի մը ըսածը, թէ «Քուլիսը շատ անլուրջ թերթ մըն էր»:

Առաջին յօդուածը, տարօրինակ զուգահիւսութեամբ, կը կրէ Զաւէն Պիպեռեանի ստորագրութիւնը եւ խորագրուած է «Ազգովին հոգեվերլուծումի պէտք ունինք»: Ո՛չ հեղինակը անլուրջ է, ո՛չ ալ նիւթը. ընդհակառակը՝ շատ լուրջ են, քիչ մը շատ լուրջ են երկուքն ալ, «Քուլիս»ի նման «անլուրջ» թերթի մը համար:

Կը շարունակեմ թերթատել, Պիպեռեանի յօդուածին ընթերցումը աւելի վերջուան ձգելով:

Յաջորդ յօդուածը ֆրանսացի նշանաւոր ողբերգակ դերասանուհի Ռաշէլի կեանքին մասին է:

Հանդէսներու եւ պարահանդէսներու քանի մը թղթակցութիւններէ ետք երկար գրութիւն մը կը ներկայացնէ Շիրվանզադէ հայրենի գրագէտը, ապա կու գայ «Հայ քանդակագործութեան գոհարները՝ Խաչքարեր» խորագրուած գրութիւնը:

Հաճելի եւ անկեղծ ուրախութիւն մը կը պատէ զիս, ի տես այսքան հետաքրքրական թերթի մը: Ուրախ եմ որ բարեկամիս օգտագործած բառը խթան հանդիսացաւ ծանօթանալու այս երկարակեաց հանդէ-

սին, որ կ'ենթադրեմ թէ բաւական դժուար կեանք մը ունեցած է Իսթամպուլի մէջ:

«Ակօս»ի համացանցային էջէն կը կարդանք.

«Եսփը Քրետի» դրամատան Կալաթասարայի ցուցասրահին մէջ 15 Դեկտեմբեր 2020-ին բացուած ցուցահանդէսի աւարտին համար նախատեսուած էր 20 Փետրուար թուականը:

«Քուլիս՝ Թատերական Յիշողութիւն Մը - Յակոբ Այվազ» խորագրեալ ցուցահանդէսը կը բաղկանայ 1946-1996 թուականներու միջեւ լման 50 տարի հրատարակուած «Քուլիս» թատերական եւ գեղարուեստական պարբերականի բովանդակութենէն եւ Յակոբ Այվազի անհատական հաւաքածոյին նմոյշներէն»:

Այդ բոլորը միասնաբար կը ներկայացնեն Հանրապետական շրջանի թրքական թատրոնի, նաեւ պոլսահայ թատրոնի բազմաթիւ դերասաններու, բեմադրիչներու եւ նոյնիսկ թատրոնի շէնքերու մասին յիշատակներ: Ցուցասրահի վարիչները նկատի առնելով այն ուշադրութիւնը, որուն արժանացած է ցուցահանդէսը, որոշած են զայն բաց պահել մինչեւ 25 Յուլիս 2021:

Յակոբ Այվազ ծնած է 1911 թուականին, Պոլսոյ Եէնի Քափը թաղամասը:

Առաջին անգամ բեմ բարձրացած է 1928 թուականին, անխօս դերով մը, Նառլը Քափըի «Շաֆակ» թատրոնի բեմին վրայ, «Ջաղացպանին Աղջիկը» օփերէթին մէջ: Իր առաջին գլխաւոր դերը ստանձնած է 1930-ին, Պէյօղլուի Եէնի Շեհիրի Մանկասար պարտէզի թատրոնին մէջ, «Սեւ ջաղացքի սպանութիւնը» թատերգութեամբ:

Թատրոնը Այվազի տարերքն էր, սակայն ոչ միայն դերասանական խաղով ու խօսքով, այլ նաեւ գրիչով Այվազ նուիրուած է անոր: 1935-1946 թուականներուն իր ստորագրութեամբ թատերական յօդուածներ լոյս տեսած են «Ժամանակ», «Թուրքիա», «Նոր օր», «Կալնօշ» եւ այլ թերթերու եւ հանդէսներու մէջ:

1946-ին, Զարեհ Արշակի եւ Նազարէթ Տօնիկեանի հետ հիմնած է «Քուլիս» պարբերականը, որ աւելի ուշ դաձաւ Թուրքիոյ

այդ ժամանակաշրջանի թատերական կեանքին վաւերագիրը: Աւելին՝ 1948-էն սկսեալ «Քուլիս»ի համար կատարեց բազմաթիւ ճամբորդութիւններ, որոնց ընթացքին «Քուլիս»ը ծանօթացուց, ծանօթացաւ ընթերցողներու եւ նոր բաժանորդներ ապահովեց:

1960-ին ստանձնած է Եսաեան Սանուց Միութեան թատերական յանձնախումբին ատենապետութիւնը:

Որպէս բեմադրիչ առաջին անգամ բեմադրած է Կալիփ Արճանի «Խնդրեմ, մի՛ կտրէք» խաղը: Նոյն տարին հիմնած է «Փոքր թատերախումբը»:

1968 թուականին սկսած է գրել անմահ «Լուցիքա Տուտու»-ն, որ պոլսահայ տարիքոտ կնոջ մը կերպարն է եւ որուն միջոցով կը ներկայացուին ընկերութեան բոլոր թերիւններն ու ծիծաղելի երեւոյթները:

1996 թուականին կը հրապարակուի «Քուլիս»ի վերջին թիւը, որ ինչպէս Թուրքիոյ, այնպէս ալ սփիւռքի մէջ բազմաթիւ մրցանակներու արժանացած է:

1997-2006 թուականներուն Յակոբ Այվազ կը սկսի գրել «Ակօս» թերթին մէջ: Թատրոնի այս նուիրեալը 1997-ին արժանացած է Թուրքիոյ Գրողներու Միութեան մամուլի ծառայութեան մրցանակին, իսկ 2005-ին՝ Թատերական քննադատներու միութեան պատուոյ մրցանակին:

Յ. Այվազ իր աշխատասենեակը «Իմ դրախտս» կ'անուանէր եւ հոն կը պահէր իր երիտասարդական տարիներու հաւաքածոները՝ գիրքեր, վաւերաթուղթեր, լուսանկարներ, որմագդիւններ, պարբերականներ, մէկ խօսքով այն ամէնը, որուն արժէք կու տար:

Յ. Այվազ կը մահանայ 2006 թուականի Սեպտեմբերի 29-ին, ետին թողլով անհատական ջանքերով կազմուած թատերական հարուստ արխիւ մը, որ հաւաքական յիշողութեան, ինքնութեան եւ զանազան վայրերու յուշերուն համար կը ներկայացնէ կարեւոր արժէք: Այդ արխիւը լոյս կը սփռէ նաեւ ընդհանրապէս Թուրքիոյ թատերական պատմութեան վրայ:

Կը թաղուի Շիշլիի Ազգային գերեզմանատան մէջ:

ՎԱՐԴԱՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (1934-2021)

16 Ապրիլ 2021-ին իր մահականացուն կնքեց 87 տարեկան հասակին յայտնի մտաւորական Վարդան Գրիգորեան, Նիւ Եորքի մէջ:

Ծնած է Թավրիզ: Վեց տարեկանին մայրը կը մահանայ եւ ինք կը մնայ մօրուին խնամքին տակ:

12 տարեկանին սիրայօժար կերպով կ'երթայ աշխատիլ Թավրիզի հայկական եկեղեցւոյ գրադարանին մէջ, ուր կը ծնի սէրը գիրքերու եւ գրադարաններու հանդէպ, զինք երբեք չլքելու համար:

15 տարեկանին Ամերիկա կ'երթայ ուսանելու եւ հոն կը տիրանայ իր վարդապետական աստիճանին:

Վարդան Գրիգորեան խորապէս համոզուած է, որ ուսումն ու զարգացումը ոչ թէ աւելի խելացի, այլ աւելի լաւ մարդ ստեղծելու կարողութիւնը ունին. այս համոզումով առաջնորդուած է իր բոլոր աշխատանքներուն մէջ՝ որպէս մտաւորական, որպէս համալսարանի դասախօս, համալսարանի նախագահ, Նիւ Եորքի Հանրային Գրադարանին «փրկարար»ն ու Նիւ Եորքի Գարնէկի ընկերութեան ատենապետ:

Իր մասին կատակով կ'ըսեն, թէ ինքն էր որ Հանրային Գրադարանը ցանկայարոյց (sexy) դարձուցած է:

Հանրային իր բոլոր ելոյթներուն առանցքը յաճախ ոչ թէ քաղաքացիին իրաւունքներն էր, այլ քաղաքացիական պատասխանատւութիւնն ու յանձնառութիւնը:

Հինգ լեզուներու (հայերէն, պարսկերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն եւ անշուշտ անգլերէն) տիրապետող Գրիգորեան բազմաթիւ հատորներու հեղինակ է, որոնցմէ մէկը ինքնակենսագրութիւն մըն է «Ճամբան Դէպի Տուն» խորագրով (The Road to Home).

Իր մասին կ'ըսուի թէ միակ ամերիկացին էր, որ իր կեանքին ընթացքին այդ-

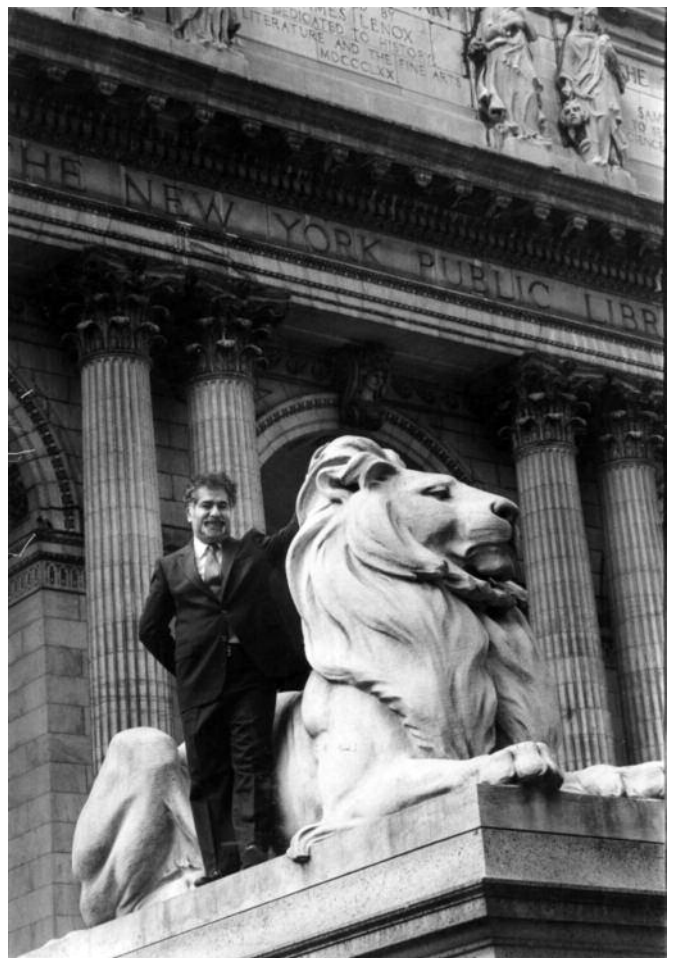
քան մեծ թիով մրցանակներ շահած եւ մետալներ ստացած է:

Իր ինքնակենսագրութեան մէջ Գրիգորեան կը գրէ, թէ իր մեծ մայրը ըսած է իրեն.

«Նկարագիրը ամէն բան է, ստացուածքը՝ վաղանցուկ, համբաւը՝ դիմացկուն»:

Քնանալէն առաջ, մեծ մայրիկը իրեն կը պատմէր հէքեաթը աստղերուն, որոնք կը հսկեն մեր վրայ եւ մեզի սիրոյ, բարութեան, կարեկցանքի, համբերութեան եւ արդարութեան ապրումներ կը ջամբեն:

Ըստ ամերիկեան Թայմ թերթի խմբագրին, Վարդան Գրիգորեան նման աստղ մը եղած է զինք ճանչցողներուն եւ ջճանչցողներուն համար հաւասարապէս:

ՆԱՌԻԱԼ ԱԼ ՍԱԱՏԱՌԻԻ ՇԻՋՈՒՄԸ

«Ինձի համար ֆեմինիզմը ամեն բան է՝ ընկերային արդարություն, քաղաքական արդարություն, սեռային արդարություն ... Կապն է բժշկության, գրականության, քաղաքականության, տնտեսության, հոգեբանության եւ պատմության: Ֆեմինիզմը այս բոլորին համագումարն է: Առանց այս բոլորին, կարելի չէ հասկնալ կիներուն անձկությունն ու կրած ճնշումը»:

Նաուալ Ալ Սաատաուի

Երբ հռչակաւոր դէմք մը կը մահանայ, իր մասին մահագրականներ կը գրուին, իր նուաճումները կը յիշուին ու երբեմն նաեւ իր մասին եղած ասեկոսէներ մէջտեղ կը դրուին: Այս բոլորը սակայն ոչինչ կ'ըսեն մարդ էակին մասին, որ իր կեանքին իւրաքանչիւր օրը ապրած է, պայքարած եւ հասած հոն, ուրկէ կտրած է մեզ անդենականէն բաժնող կամուրջը:

Մահը կարծես կը սրբէ եւ մոռացութեան կու տայ մնացեալը, որ թէեւ ընդհանրապէս, իր լայն գիծերով նոյնն է բոլորիս համար, սակայն կարգ մը մարդոց պարագային տառապանքին տեսակն ու չափը կրնան միայն ակնածանք պարտադրել:

Նման մահ մըն է Եգիպտոսի Նաուալ Սաատաուիի մահը:

Մարտ 21-ին, ճիշդ մայրերու օրը, զարմանալի զուգահեռութեամբ մը կը շիջէր Եգիպտոսի մայրերուն, կիներուն եւ աղջիկներուն կատաղի պաշտպան, խնդրայարոյց դէմք մը՝ տոքթոր Նաուալ Սաատաուին, որուն համար Ալկազիրա հեռատեսիլի կայանին թերթը երկու տարբեր մահազոյներ կը հրատարակէր, մին անգլերէն եւ երկրորդը՝ արաբերէն լեզուներով:

Անգլերէնին մէջ կ'ըսուի.

«Եգիպտացի գրագիտուի եւ կնոջ իրաւունքներու պաշտպանութեան խորհրդանիշ դարձած դէմքը՝ տոքթոր Նաուալ Սաատաուի կը կնքէ իր մահկանացուն»:

Իսկ արաբերէնին մէջ ամբողջովին այլ պատկերով կը ներկայացուի տոքթոր Սաատաուի.

«Կրօններուն վրայ յարձակող, պոռնկութեան ջատագով եւ Գուրանին

վրայ կասկածող կինը իննսուն տարեկանին կը մահանայ, երկար տարիներ ընկերութեան համոզումներուն դէմ պայքարել եւ վէճերու դուռ բանալէ ետք»:

Այսքանը բաւարար է արդէն գիտնալու համար, թէ որքան էական եղած է այս կնոջ պայքարը կիներուն համար ընկերութեան մը մէջ, ուր տղամարդը առաջնակարգ էակ է, մինչ կինը կը մնայ երկրորդական, չըսելու համար անասունի համագօր էակ:

Իր մահը հրդեհած կը թուի ըլլալ ընկերային ցանցերը արաբական ախարհին, ուր թեր եւ դէմ կարծիքները շփոթի կը մատնեն տոքթոր Սաատաուի աշխատանքին ոչ այնքան ծանօթ ընթերցողները:

Ծնած է 1931-ին, ինը զաւակներու երկրորդը, փոքր գիւղի մը՝ Քաֆր Թահլայի մէջ: Ըստ սովորութեան ենթարկուած է «խիթան»ի՝ ծլկատումի, ափրիկեան երկիրներու մէջ տարածուած սովորութիւն մը, որուն դէմ կատաղօրէն պայքարած է

տոքթոր Սաատաուի եւ ի վերջոյ նուաճած զայն արգիլող օրէնքին հաստատումը:

Հայրը եղած է եգիպտոսի Կրթական Նախարարութեան պաշտօնեայ, որ պայքարած է անգլիական բռնատիրութեան դէմ 1919-ին, եւ որուն համար որպէս պատիժ զինք աքսորած են Նեղոսի Տէլդային փոքր գիւղերէն մէկը:

Իր ժամանակին համար յառաջադէմ հայրը մեծ ազդեցութիւն ունեցած է աղջկան վրայ, որ սորված է անվախօրէն կարծիք արտայայտել եւ ըլլալ ինքնավստահ:

Տասը տարեկանին ընտանիքը փորձած է ամուսնացնել զինք, բայց մայրը կրցած է արգիլել եւ պաշտպանել դուստրը:

Երկու ծնողները կանուխէն մահացած, տոքթոր Սաատաուի տակաւին տկար ուսերուն կ'իյնայ բեռը մեծ ընտանիքին հոգատարութեան:

Հակառակ դժուարութիւններուն 1955-ին Գահիրէի համալսարանէն կը վկայուի որպէս բժշկուհի, մասնագիտանալով հանրային առողջութեան մէջ եւ իր ծննդավայրին՝ Քաֆըր Թահլայի մէջ առիթ կ'ունենայ ուսումնասիրութիւններով հաստատելու, թէ կիներուն ֆիզիքական եւ հոգեկան հիւանդութիւնները ընդհանրապէս տնային բռնութեան, ընկերային բռնութեան կամ տոհմային բռնութեան արդիւնք են: Կը կանչուի Գահիրէ, երբ կը փորձէր պաշտպանել կին մը, ամուսնին բռնութիւններուն դէմ:

M.P.H. (Master of Public Health) վկայականը ստացած է ԱՄՆի Նիւ Եորք քաղաքի Գոլումպիա համալսարանէն, 1966 թուականին: Այդ տարիներուն աշխարհի ամենէն ազատ եւ «լուսաւոր» քաղաքին մէջ ապրիլն ու ուսանիլը դեր ունեցա՞ծ են իր համոզումներու ձեւաւորումին մէջ: Հաւանաբար: Սակայն շատ աւելի դեր ունեցած կը թուի ըլլալ իր ցաւը, ի տես այլ երկրի մը կիներուն վայելած ազատութիւններուն, երբ կը բաղդատէ զա-

նոնք ի՛ր երկրի կիներուն վիճակին: Իրապէ՛ս ցաւալի է տեսնել, որ տակաւին կան երկիրներ եւ շրջաններ – եւ դժբախտաբար շատ է անոնց թիւը – ուր մարդիկ կ'ապրին ըստ միջին դարերու օրէնքներուն, 21-րդ դարուն մէջ:

1978-1980 տարիներուն եղած է կիներու հարցերուն UN-ի խորհրդական, Ափրիկէի եւ Միջին Արեւելքի համար:

Զինք կոչած են «Արաբական աշխարհի Սիմոն տը Պովուարը», գլխաւորաբար արաբ կնոջ համար տարած իր պայքարին պատճառով, որովհետեւ ինչպէս որ Սիմոն տը Պովուարի «Երկրորդ Սեռը»¹ գիրքը ծնունդ տուաւ ֆէմինիզմին, այնպէս ալ Նաուալ Սաատաուի «Կինը եւ Սեռը»² հատորը ծնունդ տուած է արաբական ֆէմինիզմին: Նոյն այս հատորն է սակայն, որ պատճառ դարձած է Առողջապահութեան Նախարարութեան մէջ իր աշխատանքէն վտարուելուն, 1972-ին:

¹ Le Deuxième Sexe, Simone de Beauvoir, 1949.

² Women and Sex, Nawal El Saadawi, 1969.

Բանտին մէջ գրած է իր հատորը՝ «Յուշեր Կիներու Բանտէն» (1984) **թուալէթի** թուղթի պատատներու վրայ, ծարիրի մատիտներով:

Փակուած են իր սկսած եւ խմբագրած երկու թերթերը՝ «Առողջութիւն», «Ալ Նուն» եւ իր հաստատած արաբ կիներու ընկերակցութիւնը՝ AWSA:

Ծայրայեղ իսլամականները տարբեր ձեւերով փորձած են ջլատել իր կորովը՝ ստիպել որ ամուսնէն բաժնուի, դատ բանալ իր դէմ (ի դէպ՝ ինք կը շահի այդ դատը) եւ այլն:

Ամբաստանուած, բանտարկուած, արտորուած, գրութիւնները արգիլուած եւ մահուան սպառնալիքներ ստացած կինը ոչ մէկ ձեւով կ'ընկրկի: Կարծէք այդ բոլորը աւելի կը խթանեն զինք, աւելի ամբօրէն կը հաստատեն զինք իր համոզումներուն մէջ:

Duke համալսարանին մէջ (Հարաւային Գարուայնա) դասաւանդելու տարիներուն գրած է իր երկու հատորանոց յուշերը՝ «Դուստր Իգիսի» 1999 եւ «Կրակին մէջէն քալելով» 2002:

Երբ BBC-ի խօսնակ Զէյնապ Պատաուի կը խնդրէ որ զսպէ իր քննադատութիւնը, Սաատաուի կը պատասխանէ.

«Պէտք է շատ աւելի յարձակողական ըլլամ, որովհետեւ այս օրերուն, երբ ամբողջ աշխարհը դարձած է յարձակողական եւ թշնամական, ժողովուրդը պէտք ունի մարդոց, որոնք կարենան բարձրաձայն խօսիլ անարդարութիւններու մասին»:

Ունի աւելի քան յիսուն հատորներ՝ վէպ, պատմուածք, ուսումնասիրութիւն, որոնց բոլորին ալ խթանը եւ ընդհանուր գիծը արաբ կիներուն կացութիւնն է, ինչպէս օրինակ «Բժշկուհիի մը Յուշերը» 1960, «Թելն ու Պատը» 1972, «Եւայի Թաքուն Դէմքը» 1977, «Սէրը Քարիւղի Թագաւորութեան մէջ» 1993, «Վէպը» 2004 եւ այլ հատորներ: Ըստ իրեն, կրօնքէն աւելի նահապետականութիւնն ու չքաւորութիւնն են պատճառը արաբ կիներու անտանելի կացութեան:

Իր բոլոր գիրքերը թարգմանուած են աշխարհի 28 լեզուներով. անոնցմէ ամենէն աւելի տարածուածը իր 1975-ին լոյս տեսած վէպն է՝ «Կինը Զէրօ Կէտին» խորագրով:

2020 թուականին ԱՄՆի շատ նշանաւոր եւ աշխարհատարած Time հանդէսը զինք կը դասէ քսաներորդ դարու ամենագոյեցիկ հարիւր անուններուն կարգին:

2003 թուականին կը ստանայ «Քսաներորդ դարու մեծ միտքերու» մրցանակը (Great Minds of The twentieth Century, by the American Biographical Institute), 2004 թուականին կը ստանայ Հարաւ-Հիւսիս մրցանակը (North-South) Եւրոպական Խորհուրդէն (Council of Europe), իսկ յաջորդ տարին՝ Պելճիքայի Միջազգային Ինանա մրցանակը:

Պատուակալ Դոկտորի կոչում ստացած է Եորքի, Իլինոյի (Շիքագո), Սէնթ Անտրուի եւ Թրոմոնոյի համալսարաններէն:

ԱԶԳԻ ՄԸ ՊԱՅՔԱՐԸ

-Ազգ մը, երբ իր գոյութեան համար պայքարիլ գիտէ, չի մեռնիր:

-Ազգային ընդհանուր շահերու շուրջ երբ միութեան ոգին պակսի, հո՛ն քայքայումը կը սկսի:

-Ազգ մը իր արտաքին թշնամիէն չի մեռնիր, այլ ներքին:

ԾՆՕՏԸ ԵՒ ՊԱՐՈՆ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

Պր. Տիգրան Պապիկեան ... Բախտաւոր է այն սերունդը, որ ունեցած է Պր. Պապիկեանին նման թանկագին տնօրէն եւ մանաւանդ ուսուցիչ:

Բարձրահասակ ու նիհարակազմ, մարզիկի ուղիղ կեցուածքով, բարի ու ներողամիտ ժպիտով, մեղմ ու հաճելի ձայնի ելեւէջներով, որոնք բնաւ չէին բարձրանար ուրիշ ուսուցիչներու նման, բոլորին յարգանքն ու սէրը վայելող հազուագիւտ դաստիարակներէն էր ան:

Բարկութեան փոխարէն զարմանքի ժամանակ էր որ իր յօնքերը կը կենդանանային, մէկը միւսէն աւելի վեր բարձրացած, կշիռքի նժարներուն նման կ'երեւէին ակնոցին շրջանակին վրայէն ու խնդուքը զսպած՝ «Նորէն ի՞նչ ըրած ես, Սօսի՛» կ'ըսէր, երբ գտնէր զիս իր գրասենեակին դռան դուրսը կայնած, «պատիժ»ի դիրքով:

Ոչ մէկ օր ան գանակ գործածած է պատժելու համար անկարգապահ կամ ծոյլ աշակերտ մը: Իր մէկ նայուածքը ամենադառն պատիժէն աւելի ծանր էր: Ան կը հետաքրքրուէր իւրաքանչիւր աշակերտի ուսումնական մակարդակով ու պատրաստ էր անշահախնդիր կերպով օգնել անոնց, որոնք կարօտ էին յաւելեալ աշխատանքի:

Արաբերէն նիւթեր դասաւանդողներէն զատ ո՛ր ուսուցիչը որ բացակայէր, ամենայն հմտութեամբ կը փոխարինէր անոր եւ յաճախ կը գերազանցէր: Ան եղած է միակ ուսուցիչը, որուն պահերուն ոչ միայն չէինք սպասեր դասապահին աւարտը աւետող ուրախալի զանգին ձայնը, այլ չէինք լսեր զայն: Բացատրելու եւ ամենաբարդ նիւթը դիւրամատչելի դարձնելու ձիրք ունէր. ոչ միայն բնաւ չէր արհամարհեր բթամիտ աշակերտները, այլ միշտ կը քաջալերէր զանոնք:

Կենդանիներու հանդէպ մեծ սէր ու գուր ունէր. յաճախ տարօրինակ արարածներ դպրոց կը բերէր՝ մեծ կրեայ մը, ոզնի, գետնառիւծ (chameleon), շունիկ կամ շերամ:

Շատ անգամ մեզ լսարան-տարրալու-

ծարան կը տանէր եւ գիտական փորձեր կ'ընէր, նիւթը աւելի եւս հասկնալի դարձնելու համար: Մեզի համար լսարանը թանգարանի պէս բան մըն էր, ուր ապակիէ փեղկերով պահարաններու մէջ շարուած էին զմոսուած թռչուններ, ժայռի գոյնզգոյն կտորներ, երկու թելերէն գնդասեղով ամրացուած տարաբախտ թիթեռնիկներ, գիտական փորձեր ընելու զանազան գործիքներ, սրուակներ, գունաւոր, արտասովոր հոտեր ունեցող հեղուկներով լեցուն շիշեր եւ այլ իրեր ...

Միշտ փափաքած էի այնպիսի բան մը յանձնել Պր. Պապիկեանին, որ արժանի նկատէր լսարանի պատուոյ պահարաններէն մէկուն մէջ պահել զայն:

1971-ի Օգոստոսին Պէյրութ գացած էինք օդափոխութեան: Լիբանան իր փառքի տարիները կ'ապրէր: Որո՞ւ միտքէն պիտի անցնէր, որ քանի մը տարի ետք, Մայիս 1975-ին որպէս «Փոքրիկ Փարիզ» ճանչցուած այդ դրախտային երկիրը պիտի կլանուէր քաղաքացիական պատերազմի յորձանքէն, որ իր անողոք պտոյտներուն մէջ պիտի առնէր տանէր երկիրն ալ, ժողովուրդն ալ:

Շատ եգիպտահայերու նման, մենք ալ բարձրացանք Նաաս լեռը, որ հռչակաւոր էր իր զուլալ աղբիւրով եւ զով ու մաքուր օդով: Նաասի մէջ կային երկու համեստ պանդոկներ, սրճարան մը եւ լերան լանջը պատող սոճիներու անտառներ: Մեծ ընտրութիւն չկար օրուան ծրագրին նկատմամբ: Ամէն առաւօտ նախաճաշէն ետք ընտանեօք կը քալէինք դէպի աղբիւր, ձեռքերնիս մէկական շիշ, որ կը լեցնէինք մինչեւ բերան, անտառին մէջ պտոյտի ժամանակ խմելու համար: Անապատի երկրէն եկողներուս համար տարբեր հրապոյր ունէին Նաասի անտառները, մանաւանդ մեզի պէս փոքրերուն, որոնք անտառ բառը միայն հեքեաթներու մէջ լսած էին: Ճաշէն ետք տիւանդորը պայման էր, Օգոստոս ամսուն վերմակներուն տաքութիւնը հաճելի թմրութիւն մը

կը բերէր բոլորին:

Օր մըն ալ անտառներուն մէջ պտըտելու ընթացքին կովու ծնօտ մը գտայ, հատիկ-հատիկ ակռաներով: Քոյրիկս անմիջապէս հեռու փախաւ, իսկ ես յափշտակուած մօտեցայ ու վերցուցի զայն եւ «Նայեցէք ի՞նչ գտայ» պոռալով վազեցի ծնողքիս մօտ, որոնք արդէն բաւական հեռացած էին:

«Ուրկէ՞ գտար այդ ծնօտը, գետին նետէ՛, աղտոտ բան է», ըսին բոլորը միաբերան:

«Ո՛հ, աղտոտ բան չէ, պիտի պահեմ, հետս եգիպտոս պիտի տանիմ, Պր. Պապիկեանը շատ պիտի ուրախանայ», պատասխանեցի մանուկի վճռական յամառութեամբ:

Լիբանան ընդունուած սովորութիւն էր անտառները խորոված ընել, շատ անգամ լման կենդանիներ շամփուրներուն վրայ կը դառնային ածուխին վերել: Հաւանաբար այս դժբախտ կովուն միսը ախորժակով ուտելէ ետք, ոսկորները նետեր են անտառին մէջ, ուր բազէներ կրծեր են զանոնք ու վերջին ծայր մաքուր ու փայլուն տեսք տուեր անոնց:

Ծնօտը երկու ձեռքով պինդ բռնած «Պր. Պապիկեանը ասիկա լսարանին ապակիէ պահարանին մէջ պիտի դնէ», ըսի յաղթականօրէն:

«Մենք հոսկէ ուղղակի Գահիրէ պիտի չվերադառնանք», սկսաւ մայրիկս, «տակաւին Հռոմ եւ Վիեննա պիտի երթանք, հե՛տդ պիտի տանիս»:

Հայրս կը ջանար տարիամոզել զիս՝ «Այս աղտոտ բանը ճամպրուկներուն մէջ, հագուստներուն քով պիտի չդրուի», ըսաւ:

«Ձեռքի պայուսակիս մէջ կը դնեմ», ըսի աւելի եւս յամառելով: Ըստ այդ օրերու նորաձեւութեան սրճագոյն կաշիէ շատ գեղեցիկ պայուսակ մը ունէի, որուն վրայ կը գուրգուրայի: Անմիջապէս պարպեցի զայն ու ծնօտը բաւական դժուարութեամբ

թխմեցի մէջը, արտառոց երեւոյթ մը տալով խեղճ պայուսակիս:

Այդ երանելի օրերուն օդակայանները պայուսակ չէին խուզարկեր, ուստի ամենայն հեշտութեամբ ծնօտը ուսէս կախուած պայուսակիս մէջ հանգչած, հետս ճամբորդեց Պէյրութէն Հռոմ, Հռոմէն Վիեննա ու Վիեննայէն Գահիրէ:

Անհամբեր կը սպասէի վերամուտին, որ «գանձ»ս յանձնէի Պր. Պապիկեանին:

«Ուրկէ՞ գտար այս հիանալի ծնօտը», հարցուց մեծ հոգեբան Պր. Պապիկեանը, յօնքերը ալ աւելի բարձրացնելով ակնոցէն վեր:

«Լիբանանէն բերի, պարո՛ն», ըսի այնպիսի հպարտութեամբ, կարծէք Լիբանանի դրօշակին վրայի եղեւինը բերած ըլլայի:

«Գիտե՞ս ուր պիտի դնեմ այս շատ հետաքրքրական ծնօտը», հարց տուաւ Պր. Պապիկեանը մէկիկ-մէկիկ ծնօտին վրայի մարգրիտի պէս շարուած ակռաները տեղերէն հանելով ու ետ դնելով:

Ուրախութիւնէս աչքերս կը ճառագայթէին:

«Լսարա՞նը» հարցուցի:

Տարիներ անցան, աննման Պր. Պապիկեանը 1975-ին իր մահկանացուն վաղաժամօրէն կնքեց, ես մեծցայ, ամուսնացայ, զաւակներ ունեցայ ու անոնք ալ յաճախեցին Հելիոպոլսոյ Նուպարեան Ազգային Վարժարանը:

Օր մը դպրոց այցելած ժամանակս միտքս ինկաւ իմ «ծնօտ»ս բարձրացայ լսարան: Շատ բան փոխուած էր Պր. Պապիկեանին լսարանէն, սակայն քանի մը վայրկեան փնտռելէ ետք գտայ «ծնօտ»ս ճերմակ խաւաքարտի վրայ, Պր. Պապիկեանին յատկանշական ձեռագրով՝ «Նուէր Սօսի Ներետեանէն 1971»:

Սօսի Ներետեան-Յակոբեան

ՈՍԿԵԱՅ ՇՔԵՐԹԸ

3 Ապրիլ 2021-ին, Շաբաթ երեկոյեան եգիպտական 18 թագաւորներու եւ 4 թագուհիներու մոմիաներ, մեծ շուքով՝ Ոսկեայ Շքերթով ինչպէս կոչուած էր, հանուեցան Գահիրէի Թանգարանէն (Թահրիր հրապարակ, հիմնուած 1902 թուականին) եւ տարուեցան եգիպտական Մշակոյթի Ազգային Թանգարան (Ֆուսթատ), որուն բացումը այդ օր եւ այդ առիթով կատարուեցաւ, երկրին նախագահ վսեմաշուք Ապտ էլ Ֆաթթահ էլ Սիսիի ներկայութեամբ, որ թանգարանին մուտքին կեցած, թնդանօթներու զարկերով դիմաւորեց իր նախնի թագաւոր-թագուհիները:

Քանի մը տարի առաջ նման շքերթ մը եւս կատարուած էր, երբ Րամսիսի արձանը իր անունը կրող հրապարակէն հանուած եւ տարուած էր Մեծ Թանգարան, որուն բացումը տեղի պիտի ունենար անցնող տարուան Նոյեմբերին մեծ տօնախմբութեամբ եւ որուն համար հրաւիրուած էին տարբեր երկիրներու մեծամեծներ: Սակայն պսակաձեւ ժահիրին պատճառով, ինչպէս այլ ձեռնարկներ, այս եւս յետաձգուած էր:

Ոսկեայ Շքերթը ծայնասփռուեցաւ 200 հեռատեսիլային տեղական թէ միջազ-

գային կայաններէ, իսկ յաջորդ օրը ընկերային ցանցերը ողողուած էին անոր տեսերիզներով եւ լուսանկարներով:

Հետաքրքրական է, որ եգիպտուհիներու շքերթին առաջին կարգին տեղ գրուած էր նաեւ Մարալ Մահիլեան, որուն համար նախկին եգիպտահայ Վրէժ-Արմէն Արթինեան կը գրէ դիմատետրի իր էջին՝ «Մարալը շառաւիղն է միտանիներու թագաւորի աղջկան՝ Ք.ա. ԺԴ. դարուն Հայաստանէն եգիպտոս եկած ու Ախնաթոնի հետ ամուսնացած Նեֆերթիթի, որուն անունը հին եգիպտերէնով կը նշանակէր «Գեղեցկուհին կու գայ», իսկ միջազգային լրատուական միջոցներ ըսած էին՝ «եգիպտացի թագուհիներու թոռնուհին»:

Այլ եգիպտահայու մը անունը եւս կ'ե-

րելի այս առիթով՝ ձեւաւորող Քարիմ Մխտիկեան, տէրը Alchemy կահոյքի ընկերութեան, որ հեղինակն է Ոսկեայ Շքերթի խորհրդանիշին (logo):

Իսկ դոկտոր Արթո Պըլըքտանեան, որուն հետ հարցազրոյցը կը կարդաք այս թիւին էջ 17-ի վրայ, պատասխանատուն եղած է փարաւոններու անուններուն ճշգրիտ ուղղագրութեան, զանոնք կրող ինքնաշարժներուն վրայ, «Ապա թէ ոչ,-

կը գրէ եգիպտոսի մը,- ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ խայտառակ կրնայինք ըլլալ տարածուած սխալագրութեան պատճառով»:

Վերջին քանի մը տարիներուն եգիպտոսի տարածքին իրենց դռները բացած են 20 նոր թանգարաններ, ինչպէս Լուքսորի, Ասուանի, Եգիպտոսի մայրաքաղաքներուն նուիրուած վարչական նոր քաղաքին եւ այլ քաղաքներու մէջ:

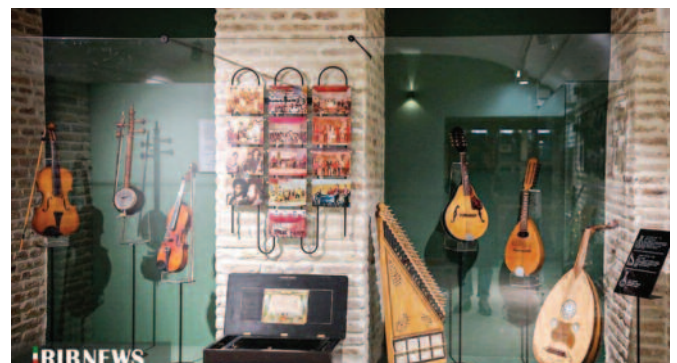
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Պարսկական Նէվրուզ տօնի օրերուն (Մարտ 21), Սպահանի Նոր Զուղայի մէջ բացուած է հայկական երաժշտութեան թանգարան, որ կը կոչուի «Նոր Զուղայի հայերու երաժշտական գանձարան»:

Այցելուները թանգարանի առաջին յարկին մէջ կը ծանօթանան հայկական խաղագրութեան, եկեղեցական երաժշտութեան, շարականներու, Նոր Զուղայի երաժշտական գործիքներու պատմութեան, Նոր Զուղայի ճարտարապետու-

թեան եւ երաժշտութեան միջեւ գոյութիւն ունեցող կապերուն, աշուղական դպրոցներուն եւ այլ հետաքրքրական մանրամասնութիւններու:

Իսկ երկրորդ յարկին մէջ կը գտնուին ծայնադարանը եւ երաժշտական գործիքներ պատրաստելու սենեակը: Այստեղ այցելուները կրնան ծանօթանալ նաեւ Իրանի եւ աշխարհի մէջ ցրուած հայ երաժիշտներուն:

ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻԻ ՕՐ

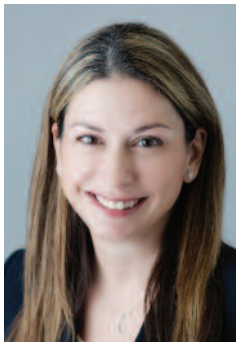
Անցեալ ամիս Կաթողիկէ եկեղեցւոյ քահանայապետ Ֆրանցիսկոս Պապը Փետրուար 27-ը որոշած է որպէս Ս. Գրիգոր Նարեկացիի օր:

Ն.Ս. Ֆրանցիսկոս Պապի հրամանագրով Հռոմէական գլխաւոր օրացոյցի Փետրուար 27-ը կը նշուի որպէս Տիեզերական եկեղեցւոյ վարդապետ Սուրբ Գրիգոր Նարեկացիի յիշատակի օր:

Արտաքին գործոց նախարարութիւնը կը յայտնէ, թէ այս տօնը պիտի նշուի աշխարհի բոլոր կաթողիկէ եկեղեցիներուն մէջ, եւ անոր համար ալ կը բարեփոխուին պատարագի գիրքերը եւ ժամերգութեան հատուածները:

2015-ի Փետրուար 23-ին Հռոմի Պապը հայ միջնադարեան հոգեւորական, աստուածաբան, բանաստեղծ Ս. Գրիգոր Նարեկացիի շնորհեր էր «Տիեզերական վարդապետ» տիտղոսը: Ֆրանցիսկոս Պապն այդպիսով հաստատած էր Սուրբ Աթոռին Սուրբերու հարցերով միաբանութեան ընդունած որոշումը, ըստ որուն Նարեկացին արժանի է եկեղեցական մեծագոյն պարգեւին՝ «տիեզերական վարդապետ»ի տիտղոսին:

ՆՈՐ ԴԱՏԱԻՈՐ ՄԸ

Գալիֆորնիոյ քաղաքապետ Կելվին Նիւսըմ Իզապել Արգարեանը նշանակած է որպէս Օրէնք Քառնթիի դատաւոր:

44 տարեկան Արգարեան, որ դատական վարդապետութեան աստիճանը ստացած է Ուիթթըր Փաստաբանական համալսարանէն, արդէն որպէս յանձնակատար կը ծառայէր նոյն հաստատութեան մէջ:

Արգարեան այս պաշտօնին կոչուած է Ֆրանց Ի. Միլլըր դատաւորին թոշակի ելլելուն պատճառով եւ մէկն է այն 18 դատաւորներէն, որոնք Նիւսըմի հրամանով պաշտօնի անցած են Գալիֆորնիոյ զանազան գաւառներուն մէջ:

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾ ԿՈՐՈՒՍՏԸ

2021-ի Մարտ 3-ին Երեւանի մէջ կեանքէն հեռացած է թաւջութակահարուհի Մետէա Աբրահամեան, որ Կոմիտասի անուան Պետական երաժշտանոցի փրոֆէսոր էր:

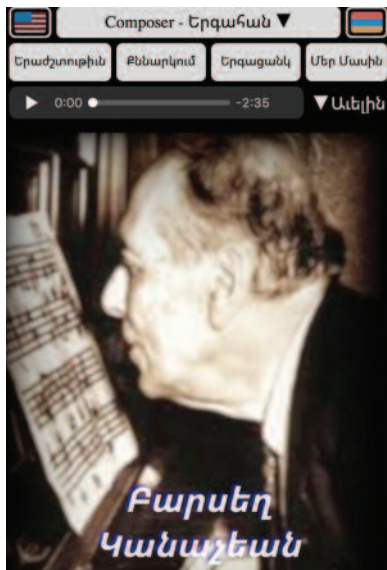
Երաժշտանոցի առաջին տնօրէն երաժիշտ Ռոմանոս Մելիքեան ինքն է, որ բացայայտած է դեռատի Մետէայի տաղանդը:

Երբ 1953 թուականին Աբրահամեան կը մասնակցի Պուխարեստի մէջ կազմակերպուած «Երիտասարդութեան եւ ուսանողութեան 4-րդ փառատօն»ին, աշխարհահռչակ թաւջութակահար Մստիսլաւ Ռոստրոփովիչ, որ Մոսկուայի երաժշտանոցին մէջ փրոֆէսոր էր, կը հրաւիրէ զինք Մոսկուա, իր մասնագիտական դասերուն հետեւելու:

Աբրահամեան արժանացած է ոչ միայն Հայաստանի Հանրապետութեան բարձրագոյն պարգեւներուն, այլ եւ համաշխարհային բազմաթիւ մրցոյթներու դափնեկիր եղած է:

ԲԱՐՍԵՂ ԿԱՆԱՋԵԱՆ ԿԱՅՔԷՋ

Համազգայինի Արեւմտեան Ամերիկայի Երաժշտական Միաւորը յայտարարած է Բարսեղ Կանաչեանի նուիրուած Կայքէջին գործելու սկիզբը:

Այս միաւորին նպատակն է պահպանել եւ միաժամանակ տարածել հայ երաժշտական մեր հարստութիւնը:

<https://www.ganatchian.com> կայքէջին վրայ պիտի գտնէք.

- Կանաչեանի ամբողջական գործերու ծայնագրութիւնները.

- Երգերուն ծայնանիշերը իրենց տարբերակներով եւ մեկնաբանութիւններով.

- Երգերուն հայերէն բառերը, անգլերէն թարգմանութեամբ.

- Բազմաթիւ արխիւային նիւթեր, պատմական ծայնագրութիւններ, նկարներ եւ ուսումնասիրութիւններ.

- Կանաչեանի կիսաւարտ մնացած «Աբեղան» օփերայի ծայնանիշերը, որուն դաշնաւորումը եւ գործիքաւորումը

վստահուեցաւ վաստակաւոր երաժիշտ, հայրենաբնակ Վահէ Հայրապետեանին: Կը յուսանք որ մօտ ապագային այս օփերան ներկայացուի տարբեր բեմերու վրայ:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀՆԴԿԵՐԷՆՈՎ

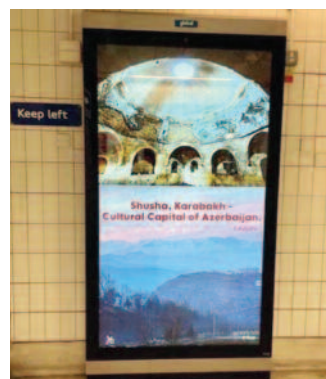
Վերջերս լոյս տեսած է ցեղասպանութեան մասին խօսող հնդկերէն առաջին գիրքը, «Հայոց Ցեղասպանութիւն. Օսմանեան Կայսրութեան Ոճիրը» խորագրով, աշխատասիրութեամբ եւ թարգմանութեամբ Մանէ Մկրտչեանի եւ Սոււման Կեշարիի:

Գիրքը կ'ընդգրկէ եղեռնազոհ գրողներու՝ Սիամանթոյի, Ռուբէն Սեւակի, Դ.Վարուժանի, 19-20-րդ դարերու հայ մեծանուն գրողներու՝ Ե. Չարենցի, Յ. Շիրազի, Յ. Թումանեանի, Պարոյր Սեւակի եւ այլոց եղեռնին նուիրուած բազմաթիւ ստեղծագործութիւններ եւ եղեռնը դատապարտող համաշխարհային ճանաչում ունեցող ցեղասպանագէտներու՝ Վահագն Տատրեանի, Ալեքսանդր Հինթոնի, Սայիտ Չեթինօղլուի եւ Փոլ Լեվինի աշխատութիւնները:

Գիրքը հրատարակուած է Հնդկաստանի մէջ, Rajkamal Prakashan Samuh հրատարակչատան կողմէ:

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԵԹՐՈՅԷՆ ԿԸ ՎԵՐՑՈՒՄ

Մեծն Բրիտանիոյ Հայաստանի դեսպանութենէն կ'իմանանք, որ համայնքային կարգ մը կազմակերպութիւններու ներկայացուցած բողոքներուն որպէս արդիւնք, հայկական պատմամշակութային ժառանգութիւնը որպէս ատրպէյճանական ներկայացնող որմազդները (posters) հանուած են Լոնտոնի մեթրոյի կայարաններէն:

ԱՌՑԱՆՑ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ

Արձագանգելով այն կորուստներուն, զորս հայերը կրեցին ամէն կողմ, պսակաձեւ ժահիրին եւ արցախեան պատերազմին հետեւանքներով, ՀԲԸՄիութիւնը, Հայաստանի Ամերիկեան Համալսարանի (ՀԱՀ) եւ Հոգեկան Առողջութեան Հայկական Նախաձեռնութեան (ՀԱՀՆ) հետ միատեղ կազմակերպեց առցանց համաժողով մը, «Ճգնաժամերու հոգեկան-ընկերային միտումները» թեմայով:

Համաժողովը, որ տեղի ունեցաւ 21 եւ 22 Փետրուարին, հիւրընկալուած էր ՀԲԸՄի Հայկական Առցանց Համալսարանին կողմէ եւ կրցաւ կապ հաստատել եւ մասնակցութիւնը ապահովել 26 երկիրներէ 200 մասնագէտներու:

«Երբ ծանր դէպքեր կը պատահին, եթէ չունենանք զօրաւոր դիմադրողականութիւն, ինչպէս նաեւ դժուար կացութիւնները լաւատեսօրէն դիտելու յատկութիւն, ուրեմն կորսուած ենք» ըսաւ Վազգէն Գալայճեան, որ ականատես եղած է եւ իր մորթին վրայ կրած ծանր դէպքեր, արդիւնք գլխաւոր գործադիր ղեկավարութեան անձնական չլուծուած հարցերուն: Վ. Գալայճեան global branding-ի մասնագէտ է:

Համաժողովի վերջին լիազումար նիստը նուիրուած էր Հայաստանի ապագայի կերտումին եւ տնտեսութեան ու կեանքի դիմակայութեան: ՀԲԸՄի Կեդրոնական վարչութեան անդամ եւ ՀՀՀ-ի (Հայկական Համացանցային Համալսարան) հիմնադիր նախագահ դոկտոր Երուանդ Զօրեան իր խօսքին մէջ նշեց, որ տարբեր երկիրներէ եկած մասնակիցները տարիքային տարբեր խմբաւորումներու կը պատկանին. «Ասիկա փաստ մըն է, որ դիմակայունութիւնը անհրաժեշտ է, տարիքային բոլոր խումբերուն եւ տարբեր երկիրներու մէջ ապրողներուն համար» եզրակացուց Զօրեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԱՓԻՍԸ

Lapis Armenus կը կոչուի այս կիսաթանկարժէք բնական քարը, որ lapis lazulis-ի տարբերակ մըն է եւ անկէ նուազ տոկուն: Տարբերութիւնը այն է, որ առաջինը կանաչ երակներ ունի, մինչ երկրորդին երակները ոսկեգոյն են:

1816-ի Perthensis հանրագիտարանին մէջ կ'ըսուի, թէ հայկական լափիսը Հայաստանէն Եւրոպա բերուած է, իսկ Emanuel Mendes da Costa (1757) կը նկարագրէ քարը՝ «կապոյտի ազնուական եւ պայծառ երանգով, երբեմն խորունկ, երբեմն բաց կապոյտ, կանաչ երակներով»:

Այս քարը որպէս «**հաճար արմանի**» ծանօթ էր արաբներուն, որոնք բժշկական նպատակներով կ'օգտագործէին զայն՝ մելամաղձոտութեան, **ազմայի**, երիկամի բորբոքումներու եւ այլ հիւանդութիւններու դէմ:

Չինացիները զայն կ'օգտագործէին կապոյտ ներկ ստանալու, իրենց յախճապակիները գունաւորելու համար:

Իսկ եգիպտացիներուն այս քարը ծանօթ էր իրենց չորրորդ թագաւորութեան օրերէն իսկ:

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ

Խոր ցաւով իմացանք Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան եւ Հայ Գեղարուեստասիրաց Միութեան երկարամեայ վարչական անդամուհի եւ Բարեսիրաց Միութեան ատենապետուհի Շաքէ Երզնկացեանի մահը, որ պատահեցաւ Երկուշաբթի, 12 Ապրիլ 2021-ին:

«Տեղեկատու»-ն խորապէս կը ցաւակցի Եգիպտոսի ՀԲԸՄ-ի Շրջանակային Յանձնաժողովի անդամ եւ Կոկանեան Սրահի ատենապետ տոքթ. Գէորգ Երզնկացեանին, ընտանիքին եւ բոլոր հարազատներուն:

